

Značajni kulturni datum

MAKEDONSKI NAROD, a s njim i svi ostali jugoslovenski narodi, proslavljaju u Ohridu od 10–12. septembra ove godine svoj veliki nacionalni praznik — 1.050 godina od smrti Klimenta Ohridskog. Ovaj jubilej nije običan praznik i ova godišnjica ne ide u red onih godišnjica kakve svi narodi, gotovo svake godine povodom nečega i u ime nečega proslavljaju. Svojim životom i svojim delom Kliment Ohridski označava početke slovenske kulture u ovim krajevima i početke intenzivnijeg duhovnog života na Slovenskom Jugu. Pisac čiji spisi označavaju početke pisane književnosti na slovenskom jeziku i čiji odlomci, koji su se do danas sačuvali, predstavljaju najznačajnije stranice stare književnosti južnih Slovena istovremeno je i prosvetitelj u pravom smislu te reči. Prevodeći makedonske Slovene na hrišćanstvo Kliment ih je privodio iz varvarstva kulturi. Iz njegove škole izšlo je nekoliko hiljada učenika, što je za ondašnje srednjovekovne kulturne prilike više nego impresivan broj. Njegova delovanje označavalo je početke intelektualnih aktivnosti među južnim Slovenima i značilo stvaranje jedne specifične makedonske kulture koja se decenijama i vekovima prečekivala i zapostavljala.

Nekoliko istorijskih činjenica koje smo nabrojali govore mnogo o značaju Klimenta Ohridskog, ali se spominjanjem tih činjenica značaj Klimenta Ohridskog ne iscrpljuje. Duševno nasleđe koje su Makedonci primili od Klimenta Ohridskog, koje se kao jedan vid zdrave nacionalne tradicije, prenosilo s kolena na koleno, ostalo živo kroz sve vekove robovanja i ugnjetavanja i kroz sva vremena odricanja i poricanja makedonske nacionalne individualnosti i postojanja specifične makedonske kulture, jeste ono trajno što je iza Klimenta Ohridskog ostalo i što zrači svojom neugasivom i nepomučenom svetlostu sve do današnjeg dana. Na jedan određeni način Kliment Ohridski je sačuvao Makedonce od odnarođivanja tako da je uspomena na njega, kao na jednu od najviših makedonskih, a samim tim i jugoslovenskih nacionalnih vrednosti, bila ono živo i trajno u makedonskoj nacionalnoj tradiciji iz čega će se u trenutku makedonske nacionalne slobode, dobrim delom, razviti i moderna makedonska kultura i moderna makedonska nacionalna svest.

Proslava Klimenta Ohridskog, koja će se izgleda pretvoriti u radni i naučni dogovor slavista iz gotovo celoga sveta, doprineće nesumnjivo mnogo da se ličnost ovog velikog nacionalnog prosvetitelja i značajnog piscu XI veka sagleda celovito i da se njen istorijski značaj ispravno oceni. Jer, delovanje Klimenta Ohridskog ide u red onih ljudskih napora koji daju fizičnom jednoj ljudskoj epohi i kojoj uvek ostavljaju i nove podsticaje za dalje akcije i stvaranje. Jedna kultura proslavlja danas svoga tvorca i osnivača bez jubilejske patetike i uobitajenog praznoscovlja. Proslavlja ga na onaj način na koji nacionalno zreli narodi proslavljaju svoje velikane, na način na koji narodi okrenuti budućnosti sa zahvalnim pjetetom odužuju svoj dug prošlosti, tražeći u toj prošlosti ono što je živo i trajno i što je doista značajna kulturna tekovina.

U tome i jeste smisao ovakvih značajnih jubileja, jer su oni idealna prilika da se sagledavaju svi rezultati prošlosti, da se svode kulturni bilansi i da se u ponovnom otkrivanju velikih vrednosti pronalazi ono što može da bude inspirativno za budućnost. Svojim delovanjem u jednoj relativno nediferenciranoj narodnoj masi ovaj veliki prosvetitelj prokrio je neke puteve i pomogao toj narodnoj masi da dođe do svesti o sebi i da kasnije, tokom daljeg istorijskog razvoja, krećući se raznim putevima i stranputnicama, stigne da jedne nacionalne svesti, nezavisnosti i u pravom smislu te reči, u slobodnoj zajednici slobodnih naroda. U trenutku kada su neki skloni da kulturu i delovanje kulturnih radnika uzimaju pomalo s visine i svode je na deplatnost drugostepenog značaja, primer Klimenta Ohridskog može da bude poučan i da za sve one koji veruju u vjekasnost kulturnih delatnosti bude veliko ohrabrenje i neka vrsta pravog podsticaja na akciju.

PRAZNIK MAKEDONSKOG



aktuelnosti

SOLIDARNOST

POSLE POZIVA Bertranda Rasla na javno suđenje Lindonu B. Džonsu još jedna krupna politička manifestacija predstavljala je osudu američke agresije u Južnom Vijetnamu. Na svome sastanku u Bakuu, koji je održan 30. i 31. avgusta ove godine, progresivni pisci Azije i Afrike jednodušno su osudili američku agresiju u Vijetnamu i, na osnovu nepriskosnovenog prava svih naroda na samopredelenje i na slobodan izbor oblike vladavine i društvenog poretka u svojoj zemlji, založili se da se i narodu Vijetnama daju prava koja inače uživajući naroda na zemlji. Pored azijskih i afričkih pisaca sastanku su prisustvovali i pisci i javni radnici sa drugih kontinenta koji su se u potpunosti solidarisali sa stavovima i gledištim iznetim na ovom sastanku.

Savez književnika Jugoslavije predstavlja je na ovom sastanku književnik Tanasije Mladenović.

SOCIJALIZAM I KRITIKA

U „KOMUNISTU“ od 25. avgusta Slavko Milosavljević ustaje protiv gledišta da je u našem društvu slobodna kritika samo sa socijalističkim pozicijama. Po mišljenju Milosavljevića u takvom gledištu postoji

15 DANA

čitav niz pogrešnih shvatanja. Pre svega takvo gledište pretpostavlja neku instituciju koja će određivati koja je kritika socijalistička a koja je nije. A zatim, sadrži u sebi neku vrstu nepoverenja u vrednost i stabilnost socijalističke ideologije, jer, po mišljenju Milosavljevića, naše društvo je dovoljno zrelo i njegove institucije su dovoljno otporne da mogu da se suprotstave i kritici koja ne dolazi sa socijalističkim pozicijama.

ČEMU ŽUĆ?

NA KOMENTAR „Književnih novina“ „Potamnla Dubrovačka zvezda“ osvrnuo se, komentator „Telegrama“ u broju od 26. avgusta 1966. Komentator „Telegrama“ ne deli mišljenje komentatora „Književnih novina“ o Dubrovačkim letnjim igrama. To može da bude potpuno razumljivo, jer o mestu, ulozi i karakteru Dubrovačkih letnjih igara postoje različita mišljenja i gledišta i nije nikakvo čudo ako se dvojica komentatora i dve redakcije u tim ocenama i gledištima razidu. Ono što ostavlja mučan utisak u odgovoru komentatora „Telegrama“ jesu žila volja, bezrazložno ironičan način interpretacije našeg komentara i isto tako bezrazložan pamphletski ton kojim se komentator „Telegrama“ služi. Takav način razgovora bio je dosad neuobičajen u diskusijama između „Književnih novina“ i „Telegrama“ i veoma je šteta što je „Telegram“

komentator prekinuo ovu lepu tradiciju.

U našem društvu, pa samim tim i u našoj kulturi, nema nikakvih tabua i fetisa i ne postoji kulturna institucija o čijem radu se ne može govoriti otvoreno i bez uvijanja. Ali, zašto u takve diskusije nepotrebno ulivati žuč i razgovore sa principijeljim pitanja skretati na sporedne koloseke?

ZLOČIN U ŠTUTGARTU

KAO ŽRTVA terorističke aktivnosti jugoslovenskih političkih emigranata izgubio je život 30. avgusta ove godine Sava Milovanović službenik jugoslovenskog konzulata u Štutgartu. Ubica je, prema agencijskim izveštajima, ispalio osam metaka na Milovanovića i mirno sačekao policiju da ga uhapsi. U međuvremenu nestao je revolver iz koga je ubica pucao a neki drugi izveštaci dodaju da niko nije pokušao da zločinca za vreme relativno dugog pucanja spreči.

Atentat na Milovanovića je treći po redu atentat na jugoslovenske službenike od 1962. godine u Zapadnoj Nemačkoj, a Zapadna Nemačka je jedina zemlja u Evropi u kojoj se nekažnjenno napadaju i ubijaju diplomatski službenici stranih zemalja uz blagonačlonost policije prema ubicama i širokogruđost sudova prema zločincima. Štutgartski zločin predstavlja još jednu u nizu opomena savestima svih ljudi i još jedan alarm na uzbunu zbog oživljavanja nacističkih elemenata u Zapadnoj Nemačkoj. Grušanje svih civilizovanih ljudi nad onim što se u Zapadnoj Nemačkoj događa predstavlja svojevrstan vid moralne osude. Ali, na žalost, mo-

ralne osude izgleda nisu dovoljno efikasno sredstvo da se zločinci suožuju.

STAV ŠTAMPE U JEDNOM NEREŠENOM SPORU

U RUDARSKOM PREDUZEĆU „Venčac“ u Arandelovcu nije osvoren plan proizvodnje. Uprava preduzeća i osnovna organizacija Saveza komunista pronašli su krivica za takvo stanje stvari u ličnosti upravnika rudarskog pogona na planini Venčac, inženjera Dragoslava Pavlovića. Osnovna organizacija SK zbog toga isključila ga je iz članstva u upravnom odboru preduzeća razrešio dužnosti i prepričao radničkom savetu za isključenje iz radne organizacije. Međutim, na sastanku radne jedinice rudarskog pogona odluka upravnog odbora nije prihvadena. Prisutni radnici (njih 80 od ukupno 135 zaposlenih) smatraju krivcem za neizvršenje plana proizvodnje samo rukovodstvo preduzeća, a inž. Pavlovića brane kao »najboljeg čoveka u preduzeću«. Radna jedinica, dakle, nije podržala odluku upravnog odbora. Očevidno, inž. Pavlović je omiljen među radnicima u majdanu na Venčac. Javnost, obaveštenu o neslaganju i sporu među kolektivima preko mlajšim procesom — kako to kaže arandelovački dopisnik „Politike“ R. Đukanović — ali, za jedan list kakav je ovaj u kojem sve ovo beležimo nije i ne može biti od pretežne važnosti, koja strana je u ovom sporu u pravu, već način mišljenja i izražavanja (pisanja) naše štampe.

A naša »velika« dnevna štampa je u ovom neokončanom sporu, kako po svemu izgleda, ipak pri-

(Nastavak na 2. strani)

Nastavak sa 1. strane:

strasna. Tako, dopisnik »Borbe« (M. Živković) objašnjava veliku popularnost inž. Pavlovića u radnoj jedinici rudnika na Venčacu time što saopštava — duduše, po informacijama od strane upravnog odbora — da je ovaj upravnik pogona omogućavao radnicima da odlaze sa posla kad to zaže, da im se beleže zarade i kada ne rade; a pomenuti dopisnik »Politike« kaže o zboru radne jedinice rudarskog pogona na planini Venčac do sljedeće: »Trijumfovali su familijarnost, politika nezameranja, nezdravo drugarstvo — jednom reči, takvi odnosi u koje se već duže vreme utopio i sam inž. Pavlović.«

Zar su zbilja osamdesetica radnika na Venčacu tako duboko korumpirani, sebični, nedruštveni i demoralisani da će braniti svog stručnog rukovodioca samo zato što im dopušta da odlaze sa posla kad im se prokte, i zato što dopušta da im se beleže u zaradu vreme koje nisu proveli na radu? Osim toga, »navijački izveštaj dopisnika »Politike« (koji se, pre končanja sporu, opredelio za odliku upravnog odbora preduzeća) otvorio je, na ovom konkretnom slučaju, možda i nehotnicu, više no zanimljivi sociološki i etički problem »nezdravog drugarstva« u našim radnim kolektivima. Razume se, ako jedna radna grupa, odana javašluku i nedisciplini, aplauzima brani svog šefa samo zato što je on u klimu javašluka i nediscipline tolerira, definicija »nezdravog drugarstva« počiva na zdavom kriterijumu. No ako za neispunjerenje proizvodnog plana postoje neki drugi razlozi, radna jedinica od 80 članova, prisutnih na discipline tolerira, definicija »nezdravog odbora o smenjivanju »najboljeg čoveka u preduzeću«, mogla bi biti i primer — zdravog drugarstva.

Postavlja se, najzad, i pitanje: koji će to forum ili kolektiv nepričasno i pravično rešiti spor u arandelovačkom rudniku mermerna; a dotele, do tog definitivnog rešenja, zar naša dnevna štampa i njeni dopisnici nisu bili u društveno-moralnoj obavezi da budu nepričasni, neopredeljeni, neutralni informatori o postopečem slučaju i sporu i — ništa više?

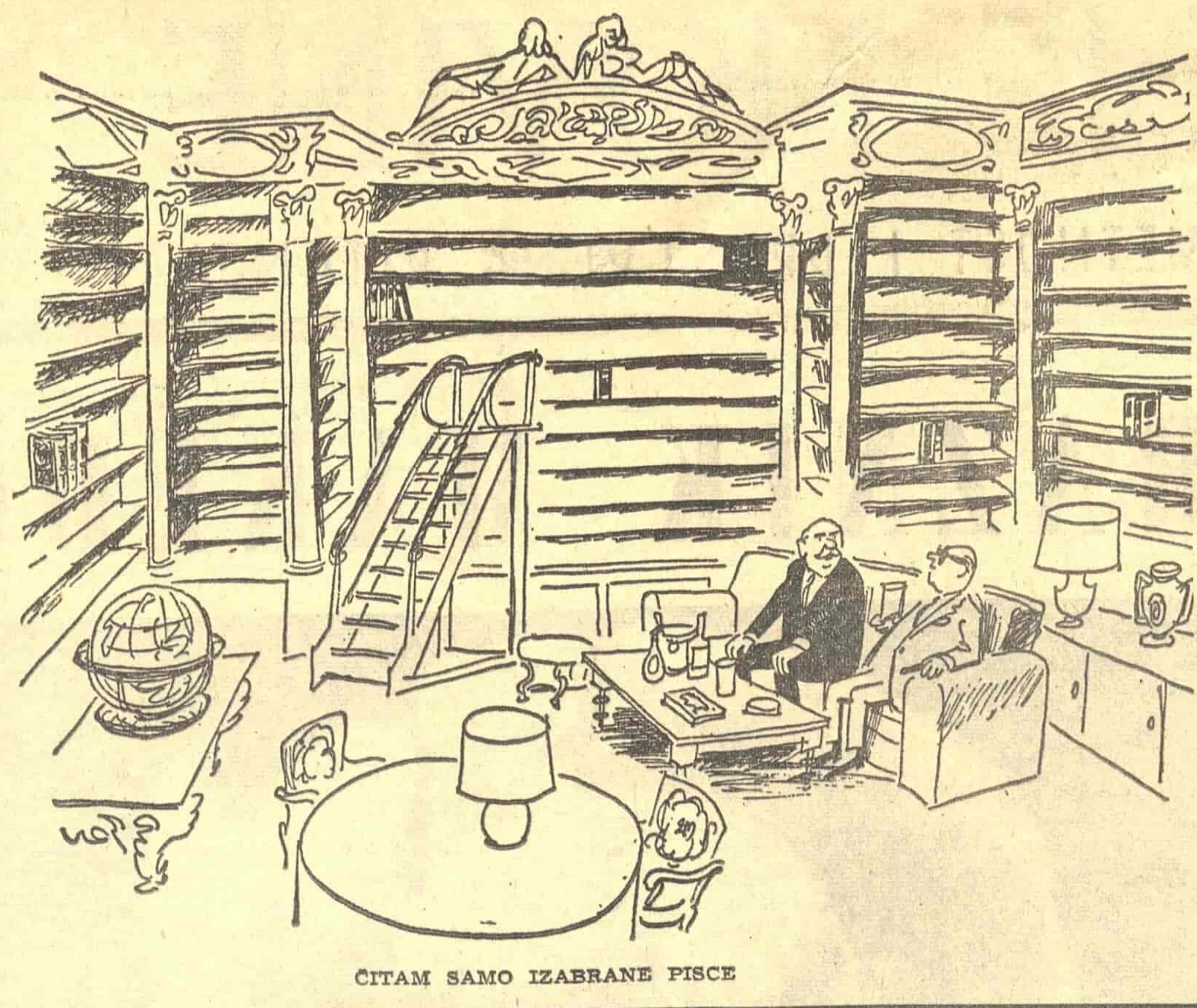
KAKO JE BENDŽAMIN BRITN POGINUO U I SVETSKOM RATU

U RUBRICI „Kulturni život“ beogradskog dnevnika „Politika“ mogli ste 23. avgusta pročitati kraći članak stalnog dopisnika ove redakcije iz Dubrovnika, M. Alkovića, između ostalog i o uspehu Beogradske filharmonije, koja je na ovogodišnjim Dubrovačkim letnjim igrama izvela „Ratni revijem“ savremenog engleskog kompozitora Bendžamina Britna, koji je, kako se u ovom dopisu doslovno kaže, „poginuo u prvom svetskom ratu a koji je pevao o ratnim strahotama“.

Bendžamin Britn je rođen 22. novembra 1913. godine, on je živ i zdrav i tek je u 53. godini života. Svoj „Ratni revijem“ komponovao je, kao 66. delo po redu, 1961. godine, a početkom februara 1964. godine ovo njegovo delo je izvedeno u Zagrebu, pa je o tom izvedenju zagrebački muzički kritičar Nenad Turkal referisao baš u „Politici“, u broju od 1. marta. U istom listu dirigent Živojin Zdravković objavio je 18. X 1964. članak sa nizom podataka o Britnovom „Ratnom revijemu“, čije je prvo beogradsko izvođenje bilo predviđeno za idući dan, ali je priredba otkazana zbog žalosti povodom pogibije sovjetske vojne delegacije u avionskom nesreći na Avali. Uostalom, Bendžamin Britn bio je iljeno u Dubrovniku i prisustvovao izvedenju njegove opere „Otmica Lukrecija“, koju je na Letnjim igrama prikazao operski ansambel iz Zagreba.

Skoro je nemoguće i pretpostaviti da „Politikin“ dopisnik iz Dubrovnika ništa od svega toga ne zna. Naprotiv, iz citiranog mesta njenogovog nedavnog dopisa može se nazreti da on zna i to, da jedan deo teksta u Britnovom „Ratnom revijemu“ sačinjavaju poeme engleskog pesnika Vilfreda Ouena,

Nastavak na 12. strani



Namarginama ŠTAMPE OD NEDELJE DO NEDELJE

Božidar BOŽOVIĆ

POSTOJI STARA PRIČA — mislim da sam je, aktualiziranu, tu skoro pročitao i kod nas — o tome kako je urednik odgovorio kad mu se neko, zainteresovan, žališto je njegov tekst, ili tekst o njemu, svejedno, izišao na poslednjoj strani lista: ali zaboga, izišao je na našoj drugoj prvoj strani! Veći deo naše štampe došao je do modernog shvatanja kako je poslednja strana lista njegova druga prva strana. „Politika“ ostaje pri starom, tradicionalnom shvatanju, da su na kraju lista oglasi, pa se pomerila tek za toliko — skoro neprimetno — da na poslednju stranu, koju ipak ne smatra poslednjom od svih po značaju, ne stavlja beznačajne restlove, sitne oglase, nego, naprotiv, one krupnije, veće po obimu i prostoru, one šarenije, ako bi se tako moglo reći. Ovom listu to ne treba zameriti, jer on jedini ima tradiciju, pa je u redu da je — od slova u imenu, i pojedinih rubrika, oblika i sadržine podlistka, i tome slično — i čuva. „Borba“ je pronašla zanimljiv izraz, i korisno rešenje, ozbiljnim i interesantum, inteligentno vodenim izborom iz strane štampe. Taj izbor je ponekad jednostran, pomalo kolidira sa obimom naučno-tehničkog rubrikom, ali je svakako najbolje voden ovakav prilog u nas. „Večernje novosti“, za koje mi se čini da u odnosu na neposrednog konkurenta pomalo, u poslednje vreme, zaostaju u idejama i preduzimljivosti, opredelile su se za sport na poslednjoj strani, tretirajući je, u izvesnom smislu, kao prvu stranu jednog dnevnog sportskog lista, što možda nije loš potez s obzirom na interesovanje koje ova rubrika kod nas izaziva. „Politika Ekspres“, po nekom verovatno elastičnom poretku, menja oblike te strane iz dana u dan, po nekoliko tipova, sa akcentom na ilustracijama uopšte, a posebno na velikoj ilustracionoj reportaži. Od nedeljnja, odnosno vikend izdanja, „Nin“ već poodavno poslednjom stranom kroni kompaktnost svog drugog „paket“ druge polovine lista, izbora iz strane štampe, na taj način što tu stranu posvećuje ozbiljnijem tipu reportaže domaćih novinara iz inostranstva. „Ilustrovana Politika“ i „Svet“ sasvim jednostavno i jasno posvećuju poslednju stranu jednoj jedinoj fotografiji, po mogućnosti neke osobe lepšeg pola, i po mogućnosti što osudnije odevene.

Svaka redakcija, svakako, ima ozbiljne razloge za svoju politiku na ovom polju. Ako već između korica nekih dana svi listovi imaju po neku rubriku identičnu, to svakako nije slučaj sa poslednjom stranom. A ne treba biti nepravičan pa zamerati ni na onim rubrikama, koje su, inače, suprotno pravilima profesije (koja vele da agencijске vesti mogu biti identične, ali ne i duži izveštaji ili reportaže) istovetne u dva ili više listova: sa malim tiražima i malim prihodima, ne mogu naši listovi imati potreban broj stalnih i lutajućih dopisnika po svetu, a najmanje u nekim zemljama koje su izuzetno zanimljive kao što je u ovom času Kina.

„Express Politika“, u drugim svojim poduhvatima kojima je svrha da zainteresuje široki krug čitalaca, već nekoliko dana donosi u nastavcima serijalizovan napis o misterioznom vidaru iz Kalnika. Tekst je relativno sličan nekim ranijim u raznim listovima, ali se ovog puta javlja jedna bitna razlika. Redakcija se uporno ogradije od sopstvenog poduhvata, odnosno insistira na tome da je u pitanju možda običan nadirekar, šarljan (a šta bi drugo bio?), koji ne leči rak, kako se o njemu piše; poziva stručnjake da ispitaju njegov rad i ocene lekovitost bilja kojim se služi, pa predviđa čak i potrebu da ovom vidaru vlasti zabranu. Svakako su te ograde umesne, u pogledu sa-

držine onoga o čemu je reč. Nije, međutim, jasno zašto o tome treba, danima, raspredati u visokotiražnom listu. Ne želim da osuđujem redakciju koja je prva kod nas uz ovakav tekst tako jasno iznala sumnju u priče koje se o ovom nadirekaru pronose, ali bih, najdobronamernije, želeo da kažem da je ipak od ovakvih ograda mnogo pouzdanoj uopšte ne pisati o ljudima koji travama „leči“ rak i sve druge boljke, i koji su za nadirekarstvo već bili osudivani.

A propos onoga što sam — čući čavka — proši put napisao povodom Ciliipa:

1. Pre neki dan, u oba beogradска jutarnja lista, istovetna vest da je, za ne znam koliko meseci, na aerodrom Ciliipi sletelo toliko i toliko aviona; 2. U „Borbi“ se dr Asim Peco, ugledan stručnjak koji u tom listu drži rubriku o jeziku, žali što je u štampi nedavno, povodom posete predsednika Tita, Bileća često pogrešno nazivana Bileće (u nominativu i drugim padežima).

Izgleda da našoj štampi zaista nije stalo do toga da, prvo, bude pismena, a drugo, da bude čak najmasovniji i najutjecajniji svakodnevni učitelj pismenosti. Sva štampa kipti nepismenostima, pa je možda ovo sa Ciliipima ili Bilećom u nečijim očima zakeranje. Ako je tako, onda to znači odustajanje štampe od jedne od njenih prvih misija. Ako je samo alkavost — onda je zaista prevršila meru.

Posebno je uživanje čitati, u dnevnim listovima, dopisnički materijal. Honorarni dopisnici iz manjih mesta, ljudi raznih zanimanja i različitog obrazovanja, po pravilu su bez profesionalnog novinarskog treninga i spreme. Često su vrlo invenitivni, agilni, produktivni, neki od njih izrastu u vrlo ugledne profesionalne novinare. Njihova je nevolja što se, u nedostatku tešnje veze sa redakcijom, uglavnom orientišu u svemu, pa i u pogledu stila i jezika, u pogledu šablonu, na ono što u listu čitaju. Tako dolazi do sve češćeg ponavljanja nekih ključeva, kojima na kraju list bude jedno vreme poplavljeno. Primera radi, jedan od takvih ključeva u poslednje vreme je i običaj da se rečenica ili pasus, pa i dva-tri puta u istom tekstu, započnu poštupalicom „Zanimljivo je...“. Tako je to ključ, da se iza ove reči i najmorbidnije činjenice, pa je, recimo, „zanimljivo“ da je ubica žrtvu devet puta udario sekiri...

Da citiram, na kraju, kad je o dopisnicima reč, jednog čitaoca ove rubrike. On me upozorava na izveštaj dubrovačkog dopisnika „Politike“ iz broja od 22. avgusta, koji ja inače nisam zapazio, a koji se pominje i u našoj rubrici „15 dana“. Evo odgovorka iz tog pisma:

„U pretposlednjoj alineji napisa stoji od reči do reči i ovo: „...Ratni revijem“ savremenog engleskog kompozitora Bendžamina Britna, koji je poginuo u prvom svetskom ratu, a koji je pevao o ratnim strahotama...“ Po svoj prilici dopisnik o kom je reč nije vodio računa, ili mu je bila nepoznata činjenica, da je Bendžamin Britn rođen 1913. godine i da je početkom prvog svetskog rata (1914) imao jednu godinu dana, a krajem rata najviše pet, u slučaju da nije poginuo! A kako je Britnov Revijem njegovo delo broj 66, značilo bi da je ovo čudo od deteta tokom prvih pet godina svog detinjstva uspelo da komponuje ni manje ni više no 66 opusa.“

Primljene knjige

MIROSLAV KRLEŽA: „ESEJI“ (knjiga peta), „Zora“, Zagreb 1966, 23. knjiga kolekcije „Sabrana djela Miroslava Krleža“, str. 406. Krležini članci i eseji nastali u posleratnom periodu i tematski vezani za jugoslovensku kulturnu problematiku.

GERT V. HATZMER: „PRETHISTORIJSKE KULTURE“, „Zora“, Zagreb 1966, preveo s nemačkog Vladislav Sarić, str. 155. Sintetički pregled preistorijskih

civilizacija sa osvrtom na legende i mitove o tome vremenu.

SASA VEREŠ: „MOSKOVSKI DNEVNIK“, „Zora“, Zagreb 1966, str. 144. Sećanja i utisci sa autorovog putovanja po Sovjetskom Savezu.

MARJAN JURKOVIĆ: „OGLEDI I KRITICKI DNEVNIK“, „Nolit“, Beograd 1966, str. 254. Knjiga kritika i eseja Marjana Jurkovića koju je autor pripremio za stampu neposredno pred svoju smrt.

Onako uzgred

ŽIVOT OKO NAS

Ljubiša MANOJLOVIĆ

Zagonetke

DVA ČITAOCΑ iz dva različita kraja zemlje (Novi Sad, Maribor) nastroje (čitalac iz Novog Sada čini to po drugi put) da im objasnim što se radi u Kini. Da kažem da li je to što se radi pametno.

Izvinite, nisam do kraja uhvatio ni što se tamo radi ni što se ne radi. Na brzinu bih ipak rekao da nije pametno. Uostalom, i Kinez takо misle o onome što se radi kod nas, pa neka im i ovo bude tante za bube.

Što su mi u Kini mnoge stvari nerazumljive, to me, inače, ne uzbudjuje suviše. Ali panika me uhvati kad ne shvatam neke naše domaće stvari. Da bi ih razumeo, čovek valjda neće morati da uči kineski.

Svečano otvaranje

IZ JEDNOG napisa u obično dobro obaveštenom listu „Ekonomski politika“ prouzilazi da je u jeku turističke gužve, kad je na jadranskoj magistrali najzad bio dovršen most preko Šibenskog zaliva, on još pet dobrih dana ostavljen van saobraćaja. Tužno (ali i sa besom) gledajući u lepi most, preko koga je bilo još zabranjeno prelaziti, hiljade pešaka i automobilista su bili upućeni samo na maleni brod za prevoz vozila i putnika, takozvani trajekt, koji je odjednom mogao da primi samo po šačicu toga mnoštva.

Razlog odlaganja upotrebe mosta nije bila tehnička nego nešto drugo što obično zovemo politiku, i to onaj njen vid koji podrazumeva državničku veštinsku ubedljivanja masa. Pešaci i automobilisti, beskonačno čekajući trajekt, posmatrati su dan za danom kako se na mostu gradi svecana tribina. Prvo, dakle, ima da se održi govor, pa tek onda da se koristi most. Bez popa ništa.

Belešku u „Ekonomski politici“ pisao je svaki jedan od onih koji su se nepotrebno pekli na vrućini ispred Šibenika, i njegov gnev zbog ovih pet dana odlaganja potpuno je opravдан. Ali, opet, valja uvažiti da je to bio priličan izzet. Mi znamo, pokazalo se to više puta, da postupimo sasvim drukčije. Održimo lepo svecan govor, i još lepše otvorimo most ili fabriku, a oni posle istinski prorade tek dogodine ili se utvrdi da će proraditi na kukovo leto.

Dobar čovek za volanom

JEDAN VOZAC traktora iz Bijeljine je smatrao da bez dozvole može terati ulicom traktor pošto je komunista. Milicioner koji ga je zaustavio on je rekao:

— Ja sam komunista, i treba u mene da imam poverenja!

Verovatno je u pitanju čestit čovek, i vrlo iskren. Njemu ni na um nije da polomi traktor da pogazi ljudе. Taman posla, on nam želi svako dobro, neka smo živi i zdravi, tri puta traži za socijalizam, za Partiju!

Budimo spokojni.

Izjavom proisteklom iz spleteta pojnova koji su se svakako nisu slučajno našli u glavi, sirovi bijeljinski traktorist, ako hoćete, pomaže nam da razrešimo jedno pitanje sa širokog koloseka našeg života. Svaka mu čast što je komunist, u svakom pogledu valjan, pošten (ne važi za nepoštenim komunistima ovde nije reč), ali... Ali, druge direkture, druže ministre, puštaj odmah iz ruku upravljač, ako ne umeš da voziš!

Razgovaraju ljudi

O KRSNOJ vili na moru, vlasništvo jednog druge, rekao:

— Vredi 12.000 dinara i dvanaest meseci za tvora!

— Zašto, i dvanaest meseci zatvora?

— Zbog tajne kupovine na kobagaj i javnoj opštinskoj prodaji.

— Je li vlasnik platio?

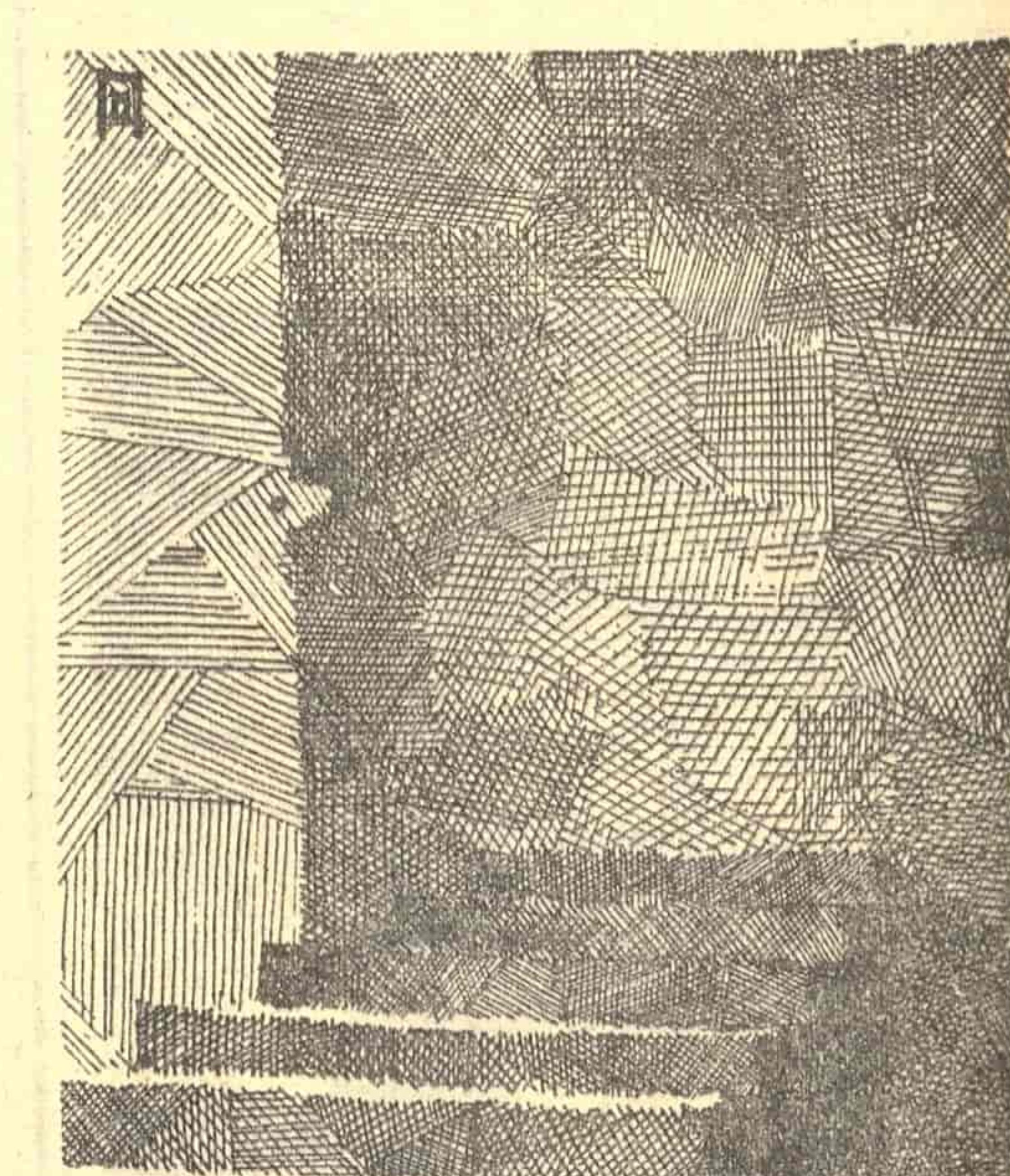
— Jeste, onih 12.000 dinara.

Prilog diskusiji

NIJE STVAR u tome. Nego — i u tome.

Onako, uzgred

UMESTO DA ČUVA goveda i socijalizam, on čuva samo socijalizam.



U TRENUKU kada smo svedoci kako se smrt, već u vidu legende, nadnosi nad poeziju Blaže Šćepanovića i kako je neosetno menja, kako pojedine njegove reci, metafore, slike, izravljaju na površinu njegovih pesama, postaju naročito uočljive, otkrivaju neka svoja nova značenja, ili privide svojih značenja, a druge se reči, metafore i slike potiskuju, u trenutku kada se njegovoj poeziji pristupa od određenom direkcionim mišljenjem, hoće da ponovim deo od onoga što sam o pesniku napisao pre pet godina.

Blažo Šćepanović je kroz prve stihove svoje prve knjige („Lobanja u travi“, 1957) progovorio kao izvoran pesnik, glasom nešto tvrdim i neuglačanim, oporim i jezgrovitim, iz kojeg su ponakad vrcale muške suze. Iskazao je svoju viziju rata, kao bogate žetve smrti, slikama koje su dočaravale zemlju crvenu i natopljenu najlepšom krviju, sa lobanjom u travi i lakin plamenovima koji ishode iz leševa, odsanjan je svoj groznicići san sa eksrom u oku i dao je ciklus stihova o devojkama i ženama, jedrim i kršnjim. Time je obeležio granice svoje poezije...

Za Blažo Šćepanovića, naročito posle pojave knjige „Smrću protiv smrti“, u kojoj su bili skulpti Miljkovićevi i njegovi stihovi na temu rata i revolucije, stihovi iz prve dve njegove knjige, rečeno je da je on jedan od obnavljajuća naše rodoljubive poezije. Rat i revolucija su, zaista, najizrazitije pesnikove preokupacije. U sve tri knjige pesama rat se pojavljuje kao opsivna stravična slika, I to rat sagledan kao fenomen smrti.

Kada su se u okvirima jedne knjige našla dva pesnika, jedan pored drugog, sa pesmama koje su se slobodno smenjivale, u skladu sa određenom kompozicijom, nezavisno od imena njihovih autora, jasnije su se očtale razlike. Branko Miljković je smrt video kao osnovu filozofije života, kao smisao ljudskog postojanja, a u hebrejskoj smrti je otkrio vrelo revolucionarne romantike. Preispitivanje i osmišljavanje svoje poezije započeo je upravo na tematici rata i revolucije. Šćepanović je rat i revoluciju doživeo pretežno u slikama. Pesnikova humana potroka mogla se izvući i nazreti svakako, ali za Šćepanovića smrt nije bila učiteljica života, rat nije bio esencija smisla a revolucija emocije, patosa i zanesnosti, već nizovi slika koje su pesnika progonele i koje je on emitovao sa svom surovošću i elementarnošću doživljaj. Najčešće su to bile slike razlaganja ljudskog tela.

Šćepanovićevu viziju rata ne odlikuje fatalizam, rat se ne doživljuje kao sudsibna koja se tijekom mogla izbjeći, kao nešto van ljudske moći i prostranje od granica ljudskog saznanja, ali njegove slike imaju težinu i zapreminu mita, haotičnog i užasnog. Kao da je došao smak sveta ili kao da su se na noćnom nebnu ukazali jahači Apokalipse na pomarnim konjima, sa bićevima od vatre, kao da se zemlja rastvorila sa prožđajućim ognjem u sebi, tako su nemojni, očajni i zgranuti ljudi koji se očrtavaju u Šćepanovićevim stihovima. Dve su slike najizrazitije: u jednoj ljudi izlaze iz vatre tražeći svoj lik, u drugoj bez mesea a zaostaju kosti. Samo što velike razlike nema i ne može se povući oštira granica između života i smrti. Iz vatre je izšao čovek vesel, sa zaklanim detetom na rukama, a iz lobanje je izniklo cveće opijeno prolećnim suncem. U stihovima u kojima se pesnik grčevito poigrao i podsmehnuo stravi, sjedinjujući ušas i crni humor, gradeći slike na oštrom kontrastu,



Umesto nekrologa

Blažo Šćepanović:
„ZLATNA ŠUMA“,
„Nolit“, Beograd 1966.

nadraštajući očajanje i strah, Šćepanović je otvorio svoju najvišu meru: sklad osmišljenosti i upečatljivosti utiska.

Pisao sam tada da je Šćepanović, slično Miljkoviću, dublji smisao života tražio na relacijama revolucije i poezije, simbolizujući i revoluciju i poeziju, ali da nije uspeo u potpunosti da otvori svoju životnu i poetsku „formulu“. On se predstavio kao uverljivi slikar haosa i užaska rata, njegovi su stihovi nosili odblesak prostora pomerenih i pojačanih za nijansu patnje, strave i zločina, ali njegova se poezija, i pored izvesne orijentacije na metafiziku, pretežno svela na spontan i veoma kontrastan doživljaj.

Pisao sam i da je Šćepanovića od početka privalio moderan i asocijativan poetski izraz, kojem je on dao elementaran, epski prizvuk, i da je u okviru toga izraza nastavio svoju istraživačku avanturu. Njegova je poezija često bila povezana s raskošnim slikama, iskrčivama i bizarnim, koje su se redale i bez veće kontrole svesti, sužavajući tako svoj poetski prostor. Danas se može zaključiti da se Blažo Šćepanović lomio između nadrealističkog poetskog iskustva i neosimboličkih tendencija, između metafizike i revolucionarne romantičke.

„Zlatna šuma“ svedoči da Šćepanović nije pomirio te protivrečnosti, ali da ih je donekle ublažio. I u poslednjoj njegovoj knjizi revolucija je velika inspiracija, a posvećene su joj dve poeme i više pesama. Ako je u ranijim pesmama revolucija prevashodno predstavljana apokaliptičkim slikama, u osnovi kojih je bio košmaran doživljaj rata, u novoj Šćepanovićevoj poeziji ushićenje je potisnuto fantasmagorične vizije, a u mnogim pesmama užvišenim, himničkim tonom slave se veliki dogadaji.

Revoluciji u novoj Šćepanovićevoj poeziji pridaje se gotovo mistička uloga u sudbinama ljudi i u sudbinu sveta: ona je vrhunski trenutak istorije i najpotpunije projavljanje ljudske egzistencije. („Od Kosova tražili te ljudi / da se na tvom licu obelodane, / tražili te kao spasonosnu branu / da na tebi izliju svoj sjaj“). U ranijim Šćepanovićevim pesmama, inspirisanim revolucionom, akcenat je bio na smrti i na odnosu smrt — život. Kao i u Miljkoviću, u osnovi Šćepanovićevih revolucionarnih pesama bila je maksima: smrću savladati smrt. Ta

maksima otvorila je Miljkoviću prostore metafizike. Metafizički prizvuk u Šćepanovićevoj poeziji osećao se najviše u stvaranju statičkih simboličkih slika, često veoma apstraktnih. U „Zlatnoj šumi“ smrt i odnos smrt — život nisu dominantni, a akcenat je na ljubavnom osećaju sveta. Sveopšte osećanje ljubavi, nadahnuto revolucionjom i njenim načelima, vrelo je Šćepanovićeve revolucionarne romantičke u novijim pesmama. Ono je pesniku otvorilo i viziju budućnosti: zemlja mu se ukazala kao crveni globus koji se okreće oko svoje ljubavne ose. Šćepanović je budućnost pozdravljao rečima profeta, ali te vizije budućnosti, kao i vizije prošlosti, nisu bez metafizičkog prizvuka.

U poemu „Sutjeska“ svojstva revolucije su prenesena na simbol Sutjeske, a pojedine pesme te poeme su konkretnizacija tog, za Šćepanovića, višestranog simbola. U poetskom postupku realizacije simbola primećuju se jasne neosimboličke tendencije, ne samo u simbolizaciji osnovnog pojma već i u strukturi cele pesme:

Jedna bezbojna ptica
sa perjem od zvuka
ispija topinu
iz tvoga tjemena

Oplemenila si riječi
svojim ljekovitim prahom,
niko neće da izade
iz tvoga zagrljaja;
i nebo odjekuje
sa tvojih usana.

Još stoje uspravni krivi slike
sa crvenim suzama
ispod zamorenih brda,
jedna se ptica
u svojoj pjesmi skamenila
i vode se dozivaju same.

Ujedaju se glasovi u kamenu,
neka podzemna ljubav
rat nastavlja
dok se u tvome cvjetu
proljeće topi.

KRITIČKIM PRIKAZOM POEZIJE
ALEKSANDRA PETROVA O
POEZIJI BLAŽA ŠĆEPANOVICA,
NEOBJAVLJENIM STIHOVIMA
BLAŽA ŠĆEPANOVICA I PESMA
MA IZ POSLEDNJE ZBIRKE LA-
ZARA VUČKOVIĆA (4 STRANA)
„KNJIŽEVNE NOVINE“ SE OP-
RAŠTAJU OD SVOJIH TRAGIČ-
NO PREMINULIH SARADNIKA
I PRIJATELJA.

Upotreba postojanih simbola (ptica, zvezda, fosil, lobanja, cvet, glava, vreme, zvuk) vidna je karakteristika Šćepanovićevog poetskog postupka. Upored s tim, reči, slike, metafore, simbole, a i veće imaginativne i semantičke celine, Šćepanović povezuje primenjujući postupak slobođenih asocijacija.

Pored kruga revolucionom inspirisanih pesama, u knjizi „Zlatna šuma“ niz je pesama čistog ljubavnog osećanja, prema ženi, svetu, životu, i niz pesama o sudbini pesnika i poezije u vremenu i istoriji. Smirenje u izrazu, oslobođene retoričkih poenata, patosa i povisene intonacije, pojedine od tih pesama predstavljaju najviše dometeke knjige „Zlatna šuma“. Sve dosad spomenute odlike Šćepanovićeve poezije, s izuzetkom revolucionarne tematike, uočljive su i u tim pesmama, ali u jednom složenijem i osmisljenijem skladu:

Uspavah vrijeme, tu svoju sjenku,
kao cvijet natopljen pladom,
zamoren od dugog trajanja sunca.

Evo me svuda po bijelom svetu
na mojoj usni bitjka svira.

Leti ptica između mojih prstiju
i egipatskih piramide
sa plamenom mjesto glasa.

Ima me više u snu nego u krvi,
ovaj svijet je svjetlost moga oka,
sanjam nebo kao svoju prošlost.

(„Nadgrobna ptica“)

Uz neke pesme iz ranijih zbirki, koje su bile slikovita i simbolička evokacija ratom pomračenog detinjstva i prelomnog trenutka istorije, ove pesme mogu dostojno da reprezentuju jedno, sticajem tragičnih okolnosti, nedokončano pesničko delo.

U ovom trenutku hoću da kažem i ovo: gorovit u Blažu Šćepanoviću bez patosa, ne stvarajući nikakve legende, realno i analitički, kao da je on među nama, osećam kao dužnost i prema njemu i prema njegovoj poeziji.

Aleksandar Petrov



Bogata žetva

Miodrag Ibrovac:
„CLAUDE FAURIET ET LA
FORTUNE EUROPÉENE DES
POÉSIES POPULAIRES
GRECQUE ET SERBE“,
Paris, M. Didier 1966.

jeru i Lamartinu, a nedavno o Mopasanu i Paškalu (kao predgovor „Mislima“); potom o našima — J. Skerliću, I. Vojnoviću, M. Bojiću, M. Rakiću, B. Popoviću. Učenik ovog poslednjeg, kao i škole francuske uporedne književnosti (G. Pari, Ž. Bedije, F. Baldensperger), M. Ibrovac je s ljubavlju i pasionirano negovanog uporedna istraživanja, tražio veze i uticaje između naše i francuske književnosti. U Narodnoj enciklopediji i Enciklopediji Jugoslavije obradio je temu francusko-jugoslovenskih književnih odnosa, pisao o Francuzima koji su se interesovali za nas, o odnosašima naših ljudi prema Francuzima. Bogato dokumentovana i originalna je njegova studija „Kopitar i Francuzi“, a nov i nepoznat materijal donosi i njegova studija „Vuk i Francuzi“ (u štampi). U „Stranom pregledu“, kojemu je pre rata bio jedan od osnivača i urednika, objavio je u Geteovoj godini (1933) članak o velikom pesniku i Francuzima, u „Echo de Belgrade“ o V. Igovi i Srbima, potom o T. Valeriju i T. Gotjeu kao slikarima naših narodnih tipova, što će u proširenom obliku objaviti u „Zborniku“ (II) Filozofskog fakulteta, kao „Slikarstvo i književnost u Francuskoj“. Njegov metodološki i bibliografski „Uvod u proučavanje romanistike i uporedne književnosti“ (Beograd 1959) neophodan je priručnik za sve koji se bave romanskim književnostima. Ne manje važni su i prevodi M. Ibrovaca s francuskog na srpskokravatski (između ostalog, prevod Paskalovih „Misli“), i obratno: zajedno s pok. ženom Jelisavetom sastavio je i preveo na francuski „Antologiju jugoslovenske poezije XIX i XX veka“ (Pariz 1935).

Klod Forjel nije nepoznat našoj javnosti; on njemu je nekada pisao M. Čurčin u vezi s našom narodnom poezijom. Narodna pesma stvarala je prvi decenija XIX veka klimu za ro-

mantizam; pored Osijana i drugih mistifikacija i pastiša, tome je doprinela i naša i grčka narodna pesma. To su bile pesme narodā koji se u to vreme oružjem bore za svoju slobodu, za slobodu za koju je i pesnik Bajron dao svoj život. Koliko je udeo u tome bio Klod Forjel i njegove zbirke prevoda grčkih narodnih pesama (1824 i priručnik za sve koji se bave romanskim književnim kritikom i publike, kakav je odjek i uticaj imala kod domaćih književnika, kako je primljena na strani — od onih koji se najviše interesuju za narodnu poeziju — Getea, Grima, Kopitar i dr.? Istraživač tu treba da odgovori na mnoga i složena pitanja, da ude u čitavu mrežu veza i odnosa među ljudima, da zna čitav niz činjenica i događaja iz književnog i naučnog života Francuza, Nemača, Talijana, Slovena. Prof. Ibrovac prisno poznaje ogromnu literaturu iz te oblasti, pa je mogao da sakupi velik broj izvora i originala, koji su mu omogućili da objasni interesovanje za grčku narodnu poeziju takvog značaja književnosti i poliglota kakav je bio Klod Forjel, prijatelj Manconija i Tomaze, poštovaoč gde je Stal, poznani grčki pesnika i literata Koraisa i Mustoksidisa, znanac braće Slegel i Jakoba Grima. Iako nije nikada bio u Grčkoj, naučio je novogrčki jezik, tako da je mogao objaviti (u originalu i francuskom prevodu) pesme koje je sakupio od izbeglih Grka. Interes za grčku narodnu poeziju postojao je već odrađuje u Beču (Kopitar) i u Nemačkoj; Kopitar i Grim očekivali su da će baron Haksthauzen objaviti pesme koje je dobio od nekolicine Grka, ali koje će se, čudnog igrom slučaja, pojaviti tek pod kraj XIX veka. Upravo u vreme kad je V. Igo vodio glavnu bitku za pobedu romantizma, Forjel dobija prvu katedru za stranu književnost na Sorboni i u zimu 1830/1 drži

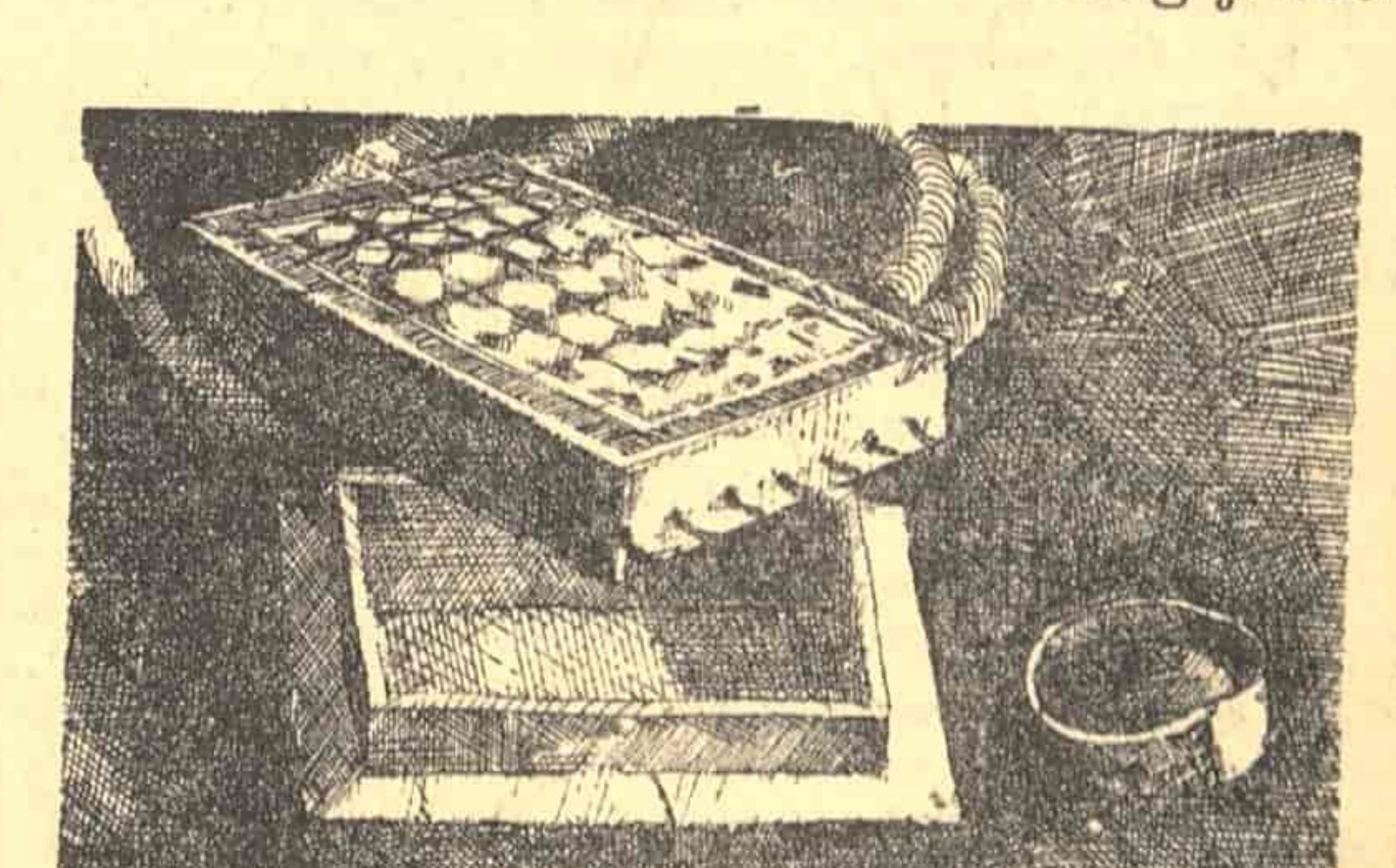
predavanja o grčkoj i srpskoj narodnoj poeziji, o Kraljodvorskom rukopisu i o „Slovu o polku Igorovu“ (rukopis predavanja sačuvao se u biblioteći Francuskog instituta u Parizu). Forjel je pravio poređenja između grčke i naše narodne poezije, podelivši ih na tri dela: pesme domaće (lirske, ženske), narativne i romanice i balade, i herojske. Prof. Ibrovac je predavanja po pratio analizom i komentarom, utvrdio pomoć koju mu je pružio Talfijin nemacki prevod naših narodnih pesama, a zatim je objavio zaostavštinu. Time se završava ova obimna knjiga koja je još jednom dala mogućnost za široku retrospektivu o ulozi i prijemu naše narodne poezije u stranim književnostima. Deset godina posle Forjela počeće predavanja o našim narodnim pesmama i o Vuku, na Koležu de Frans u Parizu, veliki poljski pesnik Adam Mickjević.

Ova knjiga znači bogatu naučnu žetvu i na-

gradu prof. Ibrovcu za dugogodišnji rad. Iako mu nisu bila otvorena vrata u najvišu naučnu ustanovu, ipak je on čitavog života bio eminentan radnik na nauci. Više cenjen na strani, u Francuskoj, nego kod nas, on je još pre rata postao počasni doktor Univerziteta u Džonu;

slično priznanje nije mu dala (bar prilikom osamdesetogodišnjice!) njegova Alma Matrix, njegov matični univerzitet, na kojem je studirao i tolike godine proveo kao nastavnik i pedagog. Sjajan i duhovit stilist, M. Ibrovac napisao je niz eseja iz francuske i naše književnosti, koji se pamte; član PEN kluba od njegova osnivanja kod nas, književnik par excellence, on je pri jednoj reviziji članstva brisan iz Saveza književnika (pod upravom Mil. Bogdanovića i Mil. Ristića) s motivacijom da je naučnik! Dok drugi dobijaju i po dve i tri nagrade, on, eto, nije još ispunio uslove za dobijanje nagrade za životno delo! Ali uprkos tome, profesor Miodrag Ibrovac je od onih naših retkih i izuzetnih ljudi, predanih nauci i lepoj knjizi, koji se zadovoljavaju s malim, kojima je najbolje priznanje i nagrada za njihov rad svest o njihovu doprinosu nauci i kulturi svoga naroda.

Krešimir Georgijević



Blažo ŠČEPANOVIĆ

Ljubav poezije

R ASTERETIĆU ljubav
u jedno gledo doba
kada su svi bez lica,
a jedna lažna zvjezdica
mami začarane vode,
miluje moje snove.

Sve su prepisali od mene:
i disanje i svemir,
dok sam spavao
tajno su raznosili moje poruke,
sve su prepisali

i zaboravili riječi.
Zato listam stijene
i fosili me ljube,
fosili kamene suze liju
na mojim dlanovima,
obćao sam
da ču za njih spremiti veselje
u jednom zabranjenom zvuku
od koga se ljubav topi.

Bježite iz mene,
tražite drugo nebo,
pustiću čistu javu
— tražite pjesmu mjesto hleba
dok budem pretvarao kosti u frule,
dok me probude
uz sve počasti sunca.

Lažu da postoje nesrečni pjesnici,
kad oluja nanese smrtnu pjesmu
oni se zbune i više ih niko ne poznaće.
Jedino pjesniku godi svoja tama,
u njoj drži ljepote i strasti
i nema hrabrosti da završi pjesmu.

Poljubac svjetlosti

P OD JEDNIM drugim nebom
procijetaće opet naše ruke
kad se nove zvijezde rode.
Mjesto tvojih usana
biće poljubac svjetlosti
i ove stijene pretvorice se u oči.
Da li je to život
ili se sjaj toči
s kraja na kraj
svjeće sanjive lepeze.
Duva crveni vjetar
iz divljeg srca
— i to se ljubav zove;
a ljubav negdje
kao najlepša glava
traži svoju uplašenu pticu,
jer zbog jedne greške u vidu
postoji noć.
Ipak će te ruke
opet mirisati
na nekoj dalekoj planeti,
ali još ne vidim
dal' su zagrile
zjenicu svijeta.
Kada java zaspri
a san se probudi
iz crvene ljekovite vode
objeknuće pjesma,
svaki će čovjek
mjesto bogu
biti na jednoj
nebeskoj grani;
daleko
iznad prašume svojih riječi.
Budi se budi
iz mene tajna moći,
znam da sam u twojoi ljubavi
jači od okeana.
Budi se budi!
Planeta dobija dušu,
podzemna silo iz moje glave.
U mirisu njene tuge
svemir se razlistava,
budi se budi
organska ruža života.

Poslednja pjesma — 22. VIII 1966.

Lazar VUČKOVIĆ

Akvarijum

I DEM ka izgubljenom moru iz ponoćne sobe,
Jer biti izvan vетra, preslikan biti cvet
blagoslov je klet.

Munja osvetljava put kiši

I ona stonoga preko lišća ide.

Kao moj poraz velika je tišina
Pa silazim s umu do nevidenog mora
Tu obala peva — pesnici da se postide,
I moja čutanja dvaput od mene gora.
Idem ka izgubljenom moru,
Jer biti izvan vетra, preslikan biti cvet
blagoslov je klet.

Ne otkri mi svetlo zore,
To vreme što u odori sjaja jezdi.
Ko da mi vrati izgubljeno more —
Obalu dve tame gde se bore
Oko jedne senke koja pripada srcu ili zvezdi.
Idem ka izgubljenom moru.

O, predeli dobrodošli u ovo lutanje;
Tajne su nenađašni razlog da se živi
I sluša svoje čutanje
Dok dan kao prerezano olovno ne posivi
Kao nož srebreni u otrovnoj gljivi.

Idem ka izgubljenom moru.
A u stvari čekam da me iz sobe oslobođe
Nevidljivo da vidim — sjaj dubina

I prvu ljubavnu noć zemlje i vode.

Jer biti izvan vетra, preslikan biti cvet
blagoslov je klet.

Arheopteriks

N a pola puta
Između svoje nemoći i svih puteva
Rekama sličan što gmižu puno neba

Velika ptica u jajetu.

Ti u vreme visokih paprati
Ja u ovaj dan od odsjaja

Na pola puta.

Ikar koga je vojela zemlja

Kao što je on voleo nebo

Leži na dnu mulja.

Glava mu u najlepšem sazvežđu boravi.

IZLOG KNJIGA

Čedomir Minderović

Tragovi Indije

„Veselin Masleša“, Sarajevo, 1966.

KADA JE ČEDOMIR MINDEROVIC pošao u Indiju da obavlja jedan administrativni ili istovremeno i politički posao atašea za kulturu, verovatno ni on sam nije mogao da pretpostavlja da će se tako intimno, tako duboko i iskreno osećajno opredeliti za razumevanje pejzaža, ljudi, svih tokova života velike prijateljske zemlje.

Između monsuna i zamora pod vlagom indijskog neba, između Tadž-Mahala i Života parija, između niza običaja koji su nama, Evropejcima još uvek gotovo samo u sferi turističke interesantnosti i, na drugoj strani indijske misli, — Čedomir Minderović uspeo je da senzibilnošću umetnika, određenošću sebe kao čoveka i kao komuniste, — oseti i do kraja iscrpi zajedničke imenitelje ovog podneblja strave i lepote. I da nikada, čak i onda kada bi bio najviše lirske raspoloženje, ne bude ilustrativno raspoložen, da nikada ne ostvari zapis koji bi ličio na turističku razglasnicu i koji bi išao samo tokovima banalnih površina i plitke putopisne proze.

Pre bi se moglo reći da je na tu Indiju Minderović doživeo i jednu renesansu svoga najintimnijeg umetničkog bića i da je ostvario onaj deo svoje literaturе koji je možda najviše po svojim umetničkim vrednostima i ma kome neizbrisivo stoji utisnut žig Indije.

Od osećanja socioloških pulsova do razumevanja indijske umetničke misli u tokovima vremena, Minderović je ostvario svoje putovanje po ovoj zemlji. To je putovanje pesnika koji ume da oseti i da oblijuje veiklu istinu da apstraktno u doživljaju jeste, istovremeno, uslov za najkonkretnije u realizaciji jednog teksta koji se pamti, koji može da se voli i da se pamti, upravo zbog voljenja, pre svega kao pesnička istina i pesničko svedočanstvo jednog odlaska u veliku nepoznatu zemlju. Odlaska koji je postao stalni povratak za pesnika, njegov stalno vraćanje tog zemlji u kojoj je i završio svoje bitisanje.

Bilo bih nepravedan ako bih prećuo da više volim Minderovićeve pesme napisane u Indiji nego putopise, tu njegovu putopisnu lirsку prozu. Šira deskripcija, ma koliko ona bila lirska, ljudski topla i autentična, šira deskripcija same prozne prezentacije — očigledno je manje odgovarala Minderoviću od pesme, često sumanuto-tragične vokacije doživljaja Indije. Ali i ovde, u ovoj prozi, prisutna je jedna nostalgična nota koja je prisutna i u pozeci: to je nota stalnih vraćanja na svoju zemlju, poetskih reminiscencija, jednog stalnog drhtaja koji je postao u Minderoviću, emocionalno raspetom između Madrasa i Fruške Gore, između monsuna i beogradskih jeseni. U svakom slučaju — sigurno je jedno: dobro je što je pred nama ova knjiga zapisa iz Indije, knjiga mudra i plemenita, koja dolazi kao neko apostolarno objašnjenje Minderovićeve pesničke „indijske faze“. Ova knjiga, zbog toga, ima vrednost ne samo putopisa po sebi i za sebe već i vrednost naknadnog prozognog objašnjenja zemlje u kojoj su nastale možda najnadmahnutije Minderovićeve pesme.

BRANKO PEIĆ

Rudi Supek

Sociologija i socijalizam

„Znanje“, Zagreb 1966

NAJNOVIJA KNJIGA Rudija Supeka „Sociologija i socijalizam“ je zbirka eseja koji su usredsredeni, uglavnom, na tri različita predmeta. U prvu grupu dolaze eseji u kojima se raspravlja o mestu sociologije u socijalističkom društву, u drugu oni čija je problematika humanizacija rada i potrošnje i, najzad treća grupa kojoj je autor dao naslov „Ličnost i kultura“. Sami eseji, čak i u okviru svake od navedenih grupa, nisu pisani s namerom da će, možda jednog dana predstavljati jednu celinu — ali, zahvaljujući

ljujući tome što je dobar broj ovih eseja „u ovom izdanju preraden“ i što su napisani čak i potpuno novi delovi upravo zato da se tekstovima dâ „više pečat celine, a ne razmirljenih ogleda“, ona deluje celovito. U tom pogledu najcelestije deluje drugi deo, „Humanizacija rada i potrošnje“, koji je, po mom mišljenju, pisan najmanje publicistički.

Ono što bi za eseje u ovoj knjizi trebalo reći jeste da se u njima nalaze sve one izvanredne osobine autorove kao pisca, naučnika i eruditice koje su mu omogućile da zauzme tako značajno mesto u našem kulturnom životu. Građevi na vrhunskim dostignućima savremene nauke i teorije, on je razvijao svoje koncepcije koje su u mnogočemu veoma originalni i značajni prilizi rešavanju problema kojima se ovde bavi. Otuda, uprkos publicističkom karakteru većine eseja koji se objavljuju u ovoj knjizi, ona će naći svoje čitaoca čak i medu onima koji se profesionalno interesuju za ovu problematiku.

Ima, međutim, jedna stvar koju, mislim, da bi ovde takođe trebalo istaći, a to je da je nekim pitanjima o kojima se u ovoj knjizi raspravlja dat isuviše veliki značaj. Ovdje u prvom redu mislim na pitanje o mestu sociologije u socijalističkom društву. Nagoćešta u jednom novom tretmanu sociologije u SSSR koji se nalaze u jednom referatu sovjetskog sociologa Fedosjejeva, zatim raščlanjivanje ideoloških osnova stalinističkog odbacivanja sociologije kao nauke i sl. nemaju za našeg čitoca nikakve praktične vrednosti, čak ako se i prihvati pretpostavka autora da medu našim sociologozima još i danas ima onih kojima je jedna dogmatička concepcija sociologije bliska. Bez ovih eseja ili delova eseja, ova knjiga bi, možda, dobila mnogo više, i to ne samo u svojoj celovitosti i aktuelnosti nego i u sažetosti.

ALEKSANDAR A. MILJKOVIC

Frideš Karinti

Cereka se čitav razred

„Forum“, Novi Sad 1965; preveo Fedor Sešun

SIGURNO JE da našoj čitalačkoj publiци nije poznato ime Fridješa Karintija, plodnog i svestranog madarskog pisca koji je uspešno pisao: fantastične romane, novele, stihove i humoreske. Ali, značajno prisustvo u svojoj književnosti prvenstveno je obezbedio kao humorista. Zna se koliko malo ljudi volje smeh i podsmeh na svoj način, izrugivanje na njihove svetinje, mane, nepisana zakone, njihove andele i davole. Ovom prilikom Karintija nećemo upoznati kao takvog, oštrog i duhovitog satiričara. Naprotiv, na nekoliko stranica biće svedoci jedne svojevrsne poezije koja znači povratak u školske klupe, medu dake koji teško stasavaju za život.

Tiho, sasvim tihno prikrala se svom davno napuštenom razredu, sada već odrasli i poznati pisac Karinti. Seda na svoje staro mesto i zaranja u uspomene, zahvaćen nostalgičnim sećanjima. Na početku knjige običava da će tragati samo za onim što budi raspoloženje, humor i lepe uspomene. Zaboravice senke, neprljavnosti, male i velike dačke tuge, prestrogu disciplinu starišnike škole, Karinti to obećanje ispunjava, iz stranice u stranicu pesnik smenjuje humoristu, dačke zgodne i nezgodne, snalaženja i nesnaženja propraga oplemenjenim, blagonaklonim smehom, sa širokim razumevanjem čoveka koji je prešao isti put. Humor nadmoćan i, istovremeno, nežan i prefinjen. Lišen bodlji koje povređuju, nije bučan ali osmeh uvek izmamlije.

Velika dragocenost ove male knjige nalazi se u pronicljivom i tačnom registrovanju svih nemira ustalasih mlađih duša. Kako samo usplahireno tuče, maleno dačko srce, kad zakanisi, kad ne zna, kad zgreši. Divne li pobedničke radosti kad opasnost od prozivke prode, kad se vešta snade, kad jedan drugi podvade. Zamisljene li su i ozbiljne oči kad se nadu pred tajnama i zamakama sveta koji otkrivaju. Bilo kad su u pitanju oni opiti iz fizike ili otkrivanje misterije koja okružuje njegove vršnjakinje, ništa na njima naročito, a opet im se ukazuje puna pažnja, njima mazama, plačljivicom, gušćicama. Velika se tu tajna krije, da li će je otkriti kad odraste?

Osnivali smo posebne sveučilišne katedre na osnovu interpretacije jedne jedine Danteove alegorije. Učinili smo Dantea idola koga nitko ne smije da dira. Takvog fetiša, međutim, mi ne volimo. Dražim je onaj Dante koji sam govorio o sebi, bez tumača i posrednika, Dante ljubavi i mržnje, strastveni i nježan, Dante nostalгијe i žaljenja, veliki svjedok i tumač njegova vježka, pjevač ali i zarobljenik ljudskih strasti. I samo pod ovim znakovima on može i dalje biti najživljiv od svih pjesnika. To veli Montanelli knjigom „Dante e il suo secolo“. Mislim da je postigao cilj.

Autoru bi se moglo možda prigovoriti što je smislio Dantea u preširokim okvirima. Treba medutim reći da je sam Dante — neobičnijiv izvan okvira vremena u kojima je odrastao i djevelao, dok su već drugi prije Montanella opširno pisali o raznim hipotezama i interpretacijama, većinom apološki. Autoru ove knjige je stalo do čovjeka, njegovog karaktera, emocija, strasti. Pokušao je i dobrim dijelom uspio da približi Dantea ljudskoj inteligenciji. Širokoj publici, a pri tom nije se nikada udaljio od najezaktičnijih postavki i utvrđenih dokumenata povijesti i književnosti.

GIACOMO SCOTTI

Indro Montanelli

Dante e il suo secolo

Rizzoli, Milano, 1966.

NEMOGUĆNO JE nabrati sva djela koja su, u Italiji i u ostalom svijetu, objavljena u povodu 700-godišnjice rođenja Dantea Alighijerija o slavnom autoru Božanstvenoj komediji. Ima jedno djelo, međutim, koje nam se čini izuzetno po svojim koncepcijama i kvalitetima, te bi, zbog tih vrijednosti trebalo da bude pristupčno svima: „Dante i njegov stoljeće“.

Florentinac Indro Montanelli, novinar, romanopisac, putopisac i esejist, autor tridesetak knjiga, uspio je napisati na preko 500 stranica jednu od najbrilljantnijih biografija Dantea (knjiga se čita kao roman) i istovremeno rasvijetliti situaciju, dogadaje i društveno-politički život Firence, Italije i Europe Dan-teovog vremena. Ovdje se stroga akribija istraživača spaja s ležernosću stil-a i kazivanja, to dobivamo demistificirani lik glavnog junaka: Dante silazi sa svoga prijestolja, čovjek sa svim svojim manama i vrlinama, i upravo zbog toga nam je bliži, draži, razumljiv. Odbaciši svu retoriku, mistifikacije i glorificiranja, Montanelli je uspio da vrati Dantemu potrebnu ljudsku dimenziju, koju je bio izgubio u stoljetnom usponu (uma) njegovog velikog djela.

Nakon što je pročitao ovu knjigu, čovjek tek zatreli da čita Dantea, i postaju mu jasne mnoge stvari koje su do sada filozofi, lingvisti, drugi naučni radnici i umjetnici zapetljali u opskurnim studijama i raspravama. Italija u tamnim stoljećima; Duešento; Pustolovina hrišćanske savjete; Firenca 1255; Obitelj, dom i ulica; Učenje i prvo nastupanje; Campaldino; Između Cerknje i Donatija; Bonifacius; Pristaša, devijacionist i izbeglica; Posljednja nada: Mir nakon oloje; Nakon Dantea; Dantologija, Eto, to su poglavila knjige u kojima Montanelli govorii, uz put, i o Jadranu, Balkanu, Bogumišima, Dunavu, Frankopanima, Zadru i drugim nam bliskim stvarima. Ali prije svega, tu je pred nama istinski Dante, lišen sva-ke dekorativnosti i akademiske službenosti. Ima u Italiji ljudi, kaže autor knjige, koji su čitav jedan život istrošili da bi objasnili jednu Dantovu tercincu.

Brana CRNČEVIĆ

PIŠI KAO ČUTIŠ

U našem jeziku ima više predloga nego što sam lako-vorno mislio.

Životinje su najopasnije kad se u njima probudi čovek.

Odlikovan sam više puta drugom stranom medalje.

PESNIK

I NJEGOVA SMRT

Jovan
JANIČIJEVIĆ

UPRKOS VISEGODIŠNjem čutanju i zlonamer-
nem iskrivljavanju, oslanjajući se na svedo-
čanstva savremenika i kasnija proučavanja, da-
nas je moguće vaspovestati sudobosne doga-
daje u Pjatigorsku jula 1841. godine. Major u
ostavci N. S. Martinov, ograničen i sujetan, sva-
kodnevno se pojavljiva u banji u čerkeskoj no-
šnji sa velikim jataganom. Mlad ali već poznat
pesnik Mihail Jurjević Ljermontov, čijem ostrom
oku nije moglo da promakne a britkom jeziku
da izmakne njegovog šepurenje, odmah je osuo-
doškama i zadirkivanjem nekadašnjeg druga iz
Škole gardijskih zastavnika: sastavljao je pošali-
ce i crtao karikature na njegov račun, nazvao ga
Montagnard au grand poignard i izlagao ga
stalnom podsmehu vesele mladeži u Pjatigorsku.

Uveče 13. jula kod Verzilinskih se skupilo ve-
liko društvo. Bilo je živahno i bučno. Knez S. V.
Trubecki je svirao na klaviru, a Ljermontov je
sedeo kraj domaćine kćeri kad je u sobu ušao Martinov. Ljermontov se tih obratio suset-
ki na francuskom: „Gospodice Emilija, čuvajte
se, eno približava se svirepi brđanin“. Po nesre-
ći, u tom trenutku Trubecki je prestao da svira
i svi su učutili, te su Ljermontovljeve reči raz-
govetno odjeknule. Prilikom razlaska, Martinov
je prišao pesniku i rekao mu na francuskom: „G. Ljermontov, toliko sam vas puta molio da se
okonete šale na moj račun bar pred ženama“. „Dakle, vi se stvarno ljutite na mene i izazivate
me?“ — odgovorio je Ljermontov takođe na
francuskom. „Da, izazivam vas“ — kazao je Martinov i izašao. U želji da odlože i vremenom za-
glade spor, prijatelji su nagovorili Ljermontova
da se rodakom A. A. Stolipinom-Mongom ode u
obliznji Železnovodsk. Njegova bučna veselost
tih dana samo je skrivala duboku tugu koja ga
je oprihvata. Dvoboje se odigralo 15. (27) jula izme-
du 18 i 19 časova. Uslovni su bili veoma teški:
neznatno rastojanje, pištolji najvećeg kalibra,
pravo na tri pucnja, umesto na jedan, kao obič-
no; nije bilo ni lekara, ni kola za slučaj nesreć-
nog ishoda. Ljermontovljevi sekundanti bili su
Stolipin-Mongo i knez Trubecki, a Martinovičevi
knez A. I. Vasiljević i M. P. Glebov. Svi
sekundanti — kao i mnoštvo mladeži koja je, po
svoj prilici, skrivena posmatrala dvoboj — smatra-
li su spor ništavni i bili sigurni da će se
dvoboj završiti pomirenjem. Ljermontov je opa-
lio uvis, pošto je upozorio da će to učiniti i iz-
razio želju da se izmire. Ljermontovljev hitac
uvis i preziv pogled ispred uperenog pištolja još
su više razbesneli Martinova. On je brzo prišao
barjeri, pucao iz neposredne blizine i na mestu
ubio Ljermontova.

I. Andronikov ubedljivo dokazuje da je Martinov izazvao Ljermontova, a ne obrnuto; da je Ljermontov nastojao da ne dođe do dvoboba, odnosno da se on završi miroljubivo; da je razmak između učesnika dvoboba bio kraći od 35 koraka (verovatno, svega 15), a da je barjera bila na 5, a ne na 15 koraka; da je Ljermontov pucao prvi, ali je unapred saopštilo kako neće da puca u Martinova, pa je i opalio u vazduh; da je, međutim, Martinov pažljivo nišanio i, ozlođeden, pucao sa nedvosmislenom namerom da ubije Ljermontova; da su savremenici ocenili dvoboj kao nećevečno ubistvo; da su za ubistvo Ljermontova bili zainteresovani vladajući krugovi u Petrogradu i njima bliski u Pjatigorsku, zbog čega je i Martinov bio vrlo blago osuđen.

Zainteresovanost visokih petrogradskih kru-
gova da se Ljermontov učutka je bila je očevidna
već savremenicima. Knez Vasiljević tvrdi da se
Ljermontov konačno odvojio od visoke aristokratije
još stihovima povodom Puškinove pogibije,
a Martinov je upravo predstavljao tu aristokratiju. Istovremeno, mnogi u Pjatigorsku želeli su da se ne neki način reše Ljermontova. E. Gerštejn ističe carev otvoreno neprijateljski stav prema mlađom pesniku i objašnjava ga, po-
red ostalog, caričinom naklonušću njemu i njegovu umetnost. Uzakjući da je Nikolaj I, kad je zapazio da se Ljermontov ne nalazi u svojoj jedinici, naredio da se on nipošte ne udaljuje od frontovske službe u svom puku, S. A. Andrejev-Krivić zaključuje da je to naređenje, kao i samo upućivanje Ljermontova u Tenginski pe-
šadijski puk, kome je predstojala u jesen 1841. vrlo opasna ekspedicija, predstavljala svojevr-
snu smrtnu presudu. Dosadašnja ispitivanja so-
vjetskih naučnika jasno su pokazala da je Ljermontovljeva smrt u izvesnom smislu u znatnoj
meri bila posledica političkog ubistva, a ne obič-
nog dvoboba.

Međutim, na neke važne pojedinosti, koje i drukčije osvetljuju ovaj tragični događaj, sovjetski naučnici nisu dovoljno obratili pažnju. Reč je o Ljermontovljevu odnosu prema ovom
ubistvu i prema smrti uposte.

Poslednje godine života Ljermontova su na-
ročito obuzimale dve misli, koje umnogome ob-
jašnjavaju i njegov stav tih julkasnih dana 1841. U
njegovim pismima s kraja 1840. pa sve do smrti
neprstano je prisutna želja da napusti vojnu
službu i posveti se isključivo književnosti. U ok-
tobru 1840. on piše A. A. Lopuhinu da komanduje
jedinicom ranjenog Dorohova, pa ako mu po-
de za rukom da uspešno dejstvuje „valjda će
nešto dati...“. U februaru sledeće godine A. I.
Bibikovu saopštava kako polazi na Kavkaz da
zasluži ostavku. U maju J. A. Arsenjevoj izra-
žava nadu da će mu ipak oprostiti, te će moći
da se umirovi. Narednog meseca opet piše babi-
o nameri da ode iz vojske i molji je da se dobro
raspita da li bi ga pustili ako bi podneo molbu.
Za vreme poslednjeg boravka u Petrogradu Ljermontov se osobito trudio da stvari uslove za na-
puštanje vojne službe. I posle neočekivanog na-
glog odlaska iz prestonice on se ipak nadu ko-
načnom povratku i u Moskvi govori V. A. Solo-

gubu: „... Osećam da sam stvarno talentovan. Mislim da se ozbiljno posvetim književnosti. Vratiti se sa Kavkaza, penzionisati se, a onda ćemo zajedno da izdajemo časopis“. Nije nimalo slučajno što je putem prema mestu dvoboba Ljermontov govorio Glebovu baš o svojoj ostavci i pri tome pomenuo ekspediciju koja ga očekuje, a iz nje — ko zna kad će se vratiti. Ljermontov je svesno podsticao svoju nadu da će mu uvažiti ostavku, ali je potiskivao potajnu sumnju u ostvarenje svoje želje, dublje i čvrše uveren da mu je sudbinu, koja ga ni došle nije mazila, namenila neprijatniji put od onog kojim je htio da pade.

Uprravo to snažno osećanje, plod sumornog životnog iskustva, da između njegovih želja i stvarnosti leži nepremostiv jaz, izazvalo je Ljer-



M. J. LJERMONTOV

montovljev fatalizam i navelo ga na pomisao o smrti kao rešenju, bolnom dodušu, ali i neizbežnom. F. Bodenštet veli da je Ljermontovu „bilo malo stalo do života kakav je morao da vodi u Rusiji i zato ga je rado stavljao na kokcu“. I. G. Bihevec naglašava kako joj je Ljermontov „uvek govorio da mu je život užasno dosadio“. Dondukov-Korsakov u razgovoru sa Pletnjevom o Ljermontovljevom smrti nazvao je pesniku samoubicom. To, uneškoliko, potvrđuju i Hercenove reči: „Kad je Ljermontov, po drugi put osuđen na progonstvo, odlazio iz Petrograda na Kavkaz, osećao je silan humor i govorio svojim drugovima kako će se postarati da što pre nađe smrt. On je održao reč“. Ogariovu, takođe, nije strana pomisao da je Ljermontov, možda, prihvatio smrt kao izlaz iz nepodnošljivog položaja. Tome treba dodati mišljenje V. A. Manujlova, koji, govoreći o uslovima dvoboba, zaključuje: „Ljermontov kao da je sam išao u susret svojoj pogibiji i ništa nije htio da učini kako bi uslovi dvoboba bili ubla-

gnost. DA SE NIJE POJAVIO Vuk Babić sa svojom mlađičkom neobuzdanušću u filmu „Pre rata“ — kraj ove letnje filmske sezone bio bi gotovo nepodnošljivo tužan: cela jedna bioskopska nacija utonula bi u duboko razmišljanje o integritetu intelektualne sineastike, značenju čisti formi i ekspanziji globalnih metafora.

Babićev delo, sa svim svojim unutarnjim protivurečnostima, pre svega je izraz spontanog nezadovoljstva konvencionalnošću naše kinematografije. Narušena je tradicionalna ljubav prema bezličnosti filmske slike, oveštalom psihologiziranju i predrasudama kako bi se bez suza srušila jedna izvitoperena predstava o realnosti filmske iluzije i od njenih predmeta načinila drugačiju sintezu kao svet koji u sebi sadrži istovremeno draž bezazlene geg-komedije i gorčinu nepoštne satire. U ovom izazovu autor ne samo da negira predratnu stvarnost već i samu komediju: sudaraju se svetinje i podlosti, mentaliteti i navike, šećači se sa tajnama koje čovek skriva i od samog sebe, ispoljava nezadovoljstvo čak i mogućim asociranjem aktualnih životnih deformacija, banalni zapleti dovode se do absurdne unutar kojeg prestaju obaveze i prema uzorima i namerama, pa nastaje komešanje koga ni sam Vuk Babić nije pošteden.

Uzaludno je tražiti sličnost između Nušićevih dela „Pokojnik“ i „Ozlošćena porodica“ i filma „Pre rata“, kao što je nemoguće poreći Babića sa Sojom Jovanović, Radivojem Lolum Dukćem ili sa mim Francetom Stiglicom. Pred

ženi, kako Martinov ne bi mogao da iskoristi pre-
imustva koja su mu očvidno prepuna.

Ali Ljermontovljev odnos prema smrti znatno je složeniji od pukog opredeljenja za samoubi-
stvo. Svestan mržnje koja ga okružuje i opasno-
sti koja mu odasvud preti, Ljermontov je rano predsetio svoj skri kraj. P. A. Viskovatov opisuje kako je Ljermontov nekoliko dana pred poslednjim odlazak iz Petrograda sa jednim drugom posetio vrataru koja je predskazala Puškinovu smrt. Tom prilikom on mu je prorekao da se više neće vraćati u Petrograd i da neće napustiti slu-
žbu, jer ga očekuje drugo umirovljenje. Ljermontov tome nije pridavao značaj sve dok mu nije iznenadeno da odmah otpušta na Kav-
kaz. Prema saopštenju više očevideca, on je bio utučen na oproštajnom poselu priredenom u nje-
govu čast 12. aprila kod Karamzin. Na Sologubovo upoređenje njegove poezije sa Puškinom, odgovorio je: „Ne, brate, daleko sam ja od Alek-
sandra Sergejevića, pa i vremena za rad malo mi ostaje; ubići me, Vladimire!“. J. P. Rostopčina se seća: „... Za sve vreme večere i na rastanku Ljermontov je samo govorio o smrti koja ga us-
kor očekuje“. I prilikom odlaska iz Moskve, u razgovoru sa J. F. Samarinom pomenuo je svoj bliski svršetak. U pismu S. N. Karamzinu od 10. maja on piše: „Zaželite mi sreću i da budem lako ranjen... to je najbolje što mi se može po-
želeti“. U istom pismu vajka se: „Priznajem da sam se pošteno umorio od svih tih putovanja, koja je, izgleda, sudjeleno da većito traju“. Poslednjih dana pred dvoboj, kako svedoče P. A. Gvozdjević i J. G. Bihevec, pesnik je bio mračan i go-
vorio o skoroj smrti.

U Ljermontovljevom odnosu prema sopstvenom kraju ima, dakle, nesumnjivih samoubilačkih po-
misli, izazvanih teškim duševnim pritiskom koji je neprestano trpeo, i svesti o bezizlaznosti neiz-
držljivog položaja u kojem se nalazio; ali i snažnog predosećanja smrti koja ga očekuje. S obzirom da sam pesnik nije pripremio sopstvenu pogibiju, ne može se reći da ona predstavlja pravi samoubilački čin, ali, pošto je u izvesnom smislu išao naruku toku, događaja nepovoljnom za sebe, neosporno je da se nasilnoj smrti nije ni protivio, što njegovoj pogibiji, pripremljenom političkom ubistvu, daje i obeležje smrti na koju je sam pristao. Jedna slučajna čarka i jedan besmislen dvoboj iskorisćeni su kao pogodno sredstvo za uništenje čoveka koji je mnogima sme-
tao i prihvaćeni kao izlaz iz mučnih prilika u kojima se on obreo.

Dok A. I. Arnolđi i Polevodin na osnovu prvi-
h izjava sekundanata svedoče o Ljermontovljevom
prezivom pogledu pred uperenom cevju, knez Vasiljević se znatno kasnije seća spokojnog, skoro veselog izraza Ljermontovljeva licu. Iako se sovjetski naučnici kolebaju između ova dva podatka i sumnjuju u verodostojnost Vasiljevićevog pozognog opisa, reklo bi se da u tim iskazima nema nikakve protivrečnosti. U poslednjem Ljermontovljevom pogledu moral je biti i prezira prema bednom ubici i mirenja sa sopstvenom smrću, koja ga je u dvadeset sedmoj godini oslobađala užasnog života u jednom nepodnošljivom svetu koji nije znao ni za mladost, ni za ljubav, ni za poeziju.

nama je potpuno novi fenomen koji je teško podrediti ustaljenim klasifikacijama. U kinematografiji gde se sve unapred zna, počev od onog šta reditelj može, do toga koliko će njegovo delo živeti na ekrantu — malo je bilo ovakvih pojava. Sve se stavlja na kokcu i ishod je apsolutno neizvestan. Zato je i pitanje da li se treba uživljavati u ulogu starog profesora i istraživati šta je ovde estetski vredno, a šta proizvoljno i formalno nedopušteno. Jer, ovom mlađem čoveku očigledno nije stalo do samih epiteta. Sve što on želi je — da se smejemo! Zašto se i u bioskopima ne bismo osećali prijatno kao kad kod kuće gledamo na televiziji stare dobre Čarljeve komedije. Zar je greh uveseljavati ljudе?

Da su prilike oko domaće produkcije normalne — možda bi bilo nepotrebno, a sam Babić drugačiji. Iz komedije „Pre rata“ jasno se nazire da njegove autorske ambicije nisu ovim zadovoljene. Svesno se opredelio za proskribova ni žanr u nadi da će tako njegov revolt doći potpunije do izražaja. Zamislimo se — kakvi bi odjeci tek bili izazvani da je ista tehnika razgoličavanja stvari unutar potpuno zatvorenih tabloko koji ne trpe nikakva dalja objašnjavanja, primenjena na tematiku koju bi sa-
svim lepo pokrio naslov „Posle rata?! U suštini, Babićeva pojava,

Radomir
BARJAKTAREVIĆ

Suočavanje

N EKE NEMARNE bele mrlje
U osoji povrh mog brda
Kao gnjile fosforne krije
Stegle zavezak veta tvrdi

Ni dva jasena ni dve kosti
U šumi mog sna nisu blizu:
Ja bih taj ponor, da premostim
I da označim luk u nizu

Onaj što gori kao korak
Kad ga potakne žuđnja vrela:
Zdlanak je taj zalogaj gorak
U dnu noći koja me sreća
Da me naprečac može smesti
Da svet ne spržim iz obesti.

S VETE MOJ krhki beli svete
Ako te pesmom ne pozlatim
Ni od sumnje ne strahuje klete
Koja se u zraku sa mnom klati
Ođi su moje pune kula
Pune ljubavi i pune zla
I bogme čistih kobnih nula
Koje mi nudi tvoj pusti dlan
Sav si pobrkan i sav zgružen
Oko malog vrtiš se prsta
Kao ja kad icpružen

Uzalud tražim bedra čvrst...
Sve blesne gori pa izvrieti:
Ljubav lepotu radost — sve tri
Svet bez mesečine

I

N A NAŠOJ PLANETI što se obu sprema
U ime snova koje genij veze
Svi orientiri okrenuti su prema
Vidiku na kom ne trepere breze
I gde mesečina ne gazi po rosi
I gde mostovi ne vezuju srca
Tamo gde rekom ne brčaju bosi
Uzduši i sreća kad iz dlana vrca
Iz iskonskih slutnji brod iskliznu snažno
Pučina zagrlj linije graciozne
Galebovi deci mahnuše odvažno
A ona bi htela da ih žudnje grozne
Ne raspinju strahomi zarad gorje veke
Iti srca radi kome nema leka.

II

D A JE MENI da pre no zvezde izgore
Od komada Zemlje zdelam vrt za decu
Da na srcu širom otvorim prozore
I toplinu čednu ukradem mesecu
Poljubac bih slio sa uvojkom noći:
Da se okameni svet na rubu dana
I zadivljen gleda u planinu moći
O koju se lome obesti orkana
Grešna deca i ja — svi ljudi iz giba
Mada čvrsto srasli za kamenje srca
Zemlju prestravljenu što se u snu giba —
Zagrevamo nadom koja k nebu vrca:
Možda zbilja sleti večno tajna zraka!
Možda čovek jednom nađe dom bez mrača!

FILM ZAŠTO SE NE

kada se sve ovo uzme u obzir, nije
tako neprirodna i sablažniva i tre-
baljno je i očekivati!

Komedija, a posebno satira, nisu
omiljene forme našeg filma. Dog-
matizam nas je, favorizovanjem



SCENA IZ FILMA V. BABIĆA „PRE RATA“

POZORIŠTE — MUZIKA

IZ DUBROVAČKE

OVE SU BELEŠKE NASTALE, dobrom delom, neposredno posle predstava odnosno koncerta, još svežih utisaka pisane, i svaka u drugoj priči. Ono što je opštije, došlo je posle, kao suma utisaka i stoga i sume pitanja koja su se sama nameinula. (Nisam autor beleške u prošlom broju lista, koju je napao „Telegram“, o čemu je reč u ovom broju, u rubrici „15 dana“).

Da bi se dobila zaokružena slika jedne sezone Dubrovačkih igara, bilo bi možda dovoljno da pozorišni kritičar vidi nove — ove godine dve — predstave, to jest premijere, i da, eventualno pogleda još one ostale tri ili četiri iz starog repertoara, da bi ustanovio na šta one liče posle godinu, dve, ili više izvođenja, a sa prekidima od po jedanaest meseci, i eventualnim izmenama u podeli uloga. Profesionalni muzički kritičar, međutim, imao bi kud i kamo više posla, bio na koncertima svake večeri, pa i dva puta u toku večeri. Čak i najveće naše redakcije više ne smatraju potrebnim da prate detaljno, na onaj način kako to čine sa pozorišnim predstavama i koncertima u svom gradu u toku sezone, ono što se po obimu bogatije i bujnije, a ponekad i po kvalitetu bolje, dešava na Dubrovačkim letnjim igrama. Zašto? Inercija? Nipodatavanje onoga što se zbiva izvan sopstvenog republičkog centra? Nedostatak sredstava (ovaj argument nije osobito ozbiljan)? Ili je — pošto u svoje vreme ovog problema nije bilo — delimično uzrok u samim Letnjim igrama? Ono što sam imao prilike da vidim i čujem, četiri dramske predstave (dve premijere, dve stare) i četiri koncerta, pruža mogućnost za neke zaključke.

Prvi put mi se dogodilo, od kako postoje kao telo i od kako ih slušam, da su me Zagrebački solisti u izvesnoj meri razočarali. Reč je krupna i neprijatna, i svakog može izgledati prejaka, ali je ipak nije moguće zameniti drugom. Slušao sam samo jedan od njihova tri koncerta, rekao bih najzanimljiviji, a po oceni nekih kritičara verovatno najuspelji. Na programu su bili Vivaldi, Bah, Kupren, Mozart, Vebern i Sostaković. Sve ono što čini Zagrebačke soliste ansambalom izuzetnog nivoa bilo je tu: od izbora programa sa stilskom heterogenošću koja to nije, jer je efekat skladan, i sa smislim za autentičnu i zaista suptilnu interpretaciju muzike različitih epoha i stilova, pa do poslovnične homogenosti zvuka, usviranosti, besprekorne muzikalnosti i tehnike. Pa ipak, meni je nešto nedostajalo. Možda jedan element poslednjeg rafinmana u izrazu, što bi moglo biti posledica redog kontakta ansambla sa njegovim tvorcem, bez čijeg pečata ovaj ansambel nikad ne bi bio ono što je, Antoniom Janigrom. U svakom slučaju, utisak ostaje, a potvrđuje ga i to što je upravo u kratkoj pjesi, odsviranju na bis i slušanju i pre mnogo godina, zazvučao taj poslednji, supremni dah savršenstva i apsolutne prefinjenosti, pa čak i odsjaj jednog dubokog entuzijazma.

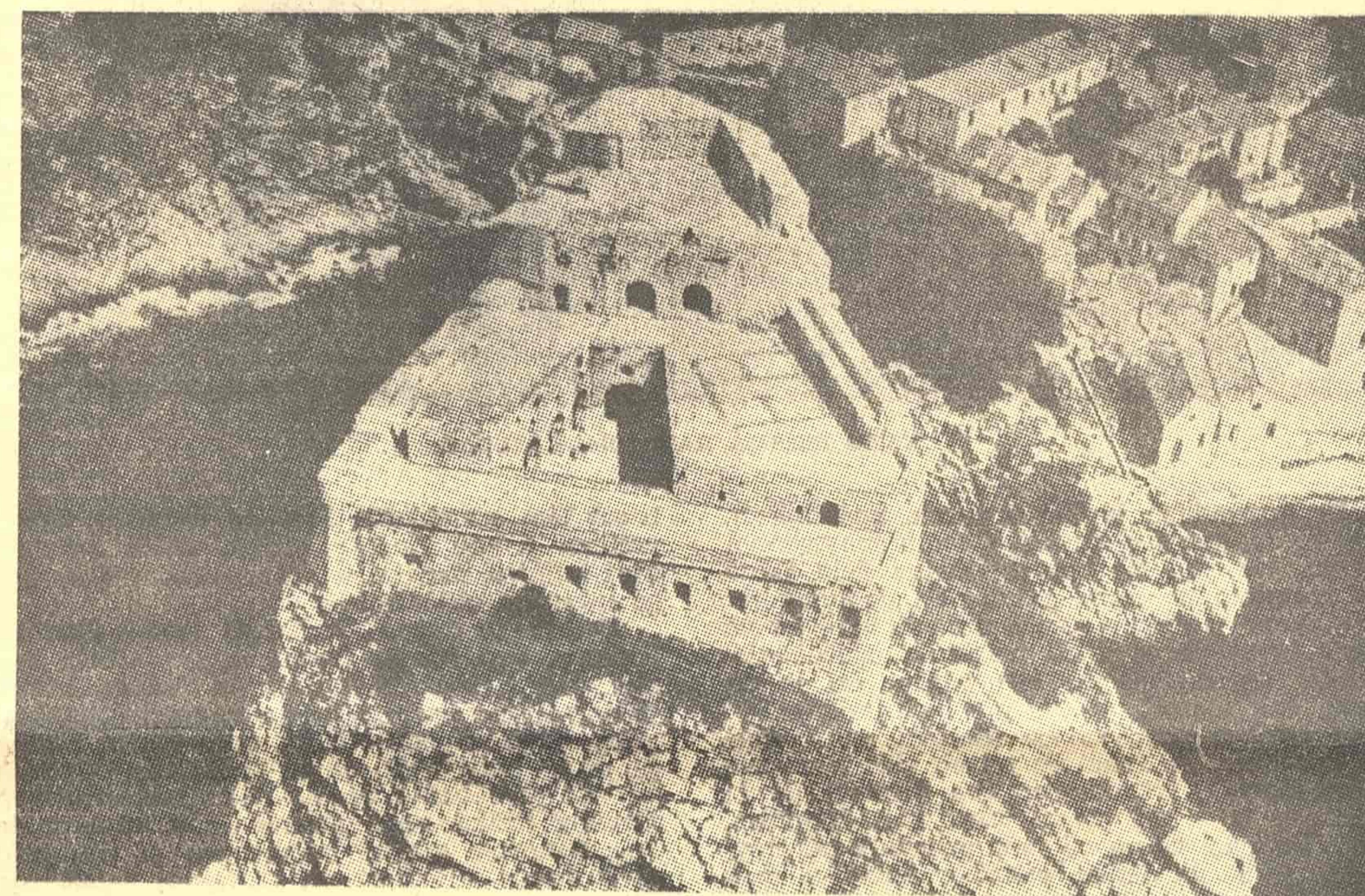
Negativnom utisku — negativnom, dakako, samo kad je reč o finesama — doprinela je u velikoj meri interpretacija Mocarta u kojoj je grčka pijanistkinja Vasa Deveci, kao solista, pokazala svoju solidnu tehniku i punu kontrolu materije, ali ne i pravo tumačenje ove muzike: Mozart je zvučao kao legura u kojoj je srebru dodato nešto olova.

Istinsko zadovoljstvo pričinila je ponoćna sezenada Vladimira Ruždaka. Izuzetan i kod nas retko ili nikad izvođen program (španska i francuska renesansa) poslastica je za svakog ljubitelja. Vladimir Ruždak, od onoga što je bio već godinama — vrstan koncertni i operski pevač — izrasta u ličnost našeg muzičkog života šireg formata i uticaja, uprkos tome što je pod angažmanom van zemlje. Nije reč samo o tome što je on

LETNJE ▼ BELEŽNICE

sazreo kao pevač do te mere da mu je plemeniti glas, kojim vlada besprekorno, postao zaista samo instrument za postizanje krajnjeg umetničkog cilja, a ne nešto čemu treba istaći kvalitet; njegova muzička i, besumnje, opšta kultura su danas takve da su ravne kulturi najistaknutijih stvaralača (upravo stvaralača) u oblasti muzičke reprodukcije. Tome treba dodati inicijativu, svakako ogromnu radnu energiju, odusjevljene i osećanje misije.

Ako što treba zameriti ovoj večeri u sugestiv-



POGLED NA LOVRIJENAC

nom ambijentu atriuma palate Sponza, onda je to malo odstupanje od potpune strogosti u izboru programa (disonantno su mi zazučale dve stvari — Le Roi a fait battre tambour i Au clair de la lune) i nedovoljna homogenost malog ad hoc ansambla koji je bio Ruždakova pratnja (dve viole, violončelo i čembalo), iako ga čine dobri pojedinci.

Mome uhu amatera i ljubitelja muzike mnogo što od Bendžamina Britna — možda će se neki i užasnuti na ovaku tvrdnju — zvući nebedljivo, u pogledu izraza kao nekakav hibrid dva shvatanja, i u velikoj meri kao eklektika. To mi ne smeta da osetim oportunitost stavljanja na repertoar, posle uspeha „Otmice Lukrecije“ jedne od prošlih godina, a i s obzirom na tematiku,

kvijem ratni, onda će biti jasno da je ono što je ostvareno rezultat velikog naporu, ali ne i koncert koji se pamti. Treba istaći od solista Radmila Bakočević i Vladimira Ruždaka.

Pamtici Leonida Kogana, koji je, uz izvrsnu pratinju Simfonijskog orkestra iz Cincinatija, SAD, dirigent Maks Rudolf, dao jednu besprekorno čistu i iskreno dozivljenu interpretaciju Betovenovog violinskog koncerta. Posle resitala koji nisam slušao, čuo sam da Kogana zameraju virtuozitet i preciznost bez topline; nisam, osim na pločama, čuo kako on svira violinski koncerte romantičara, ali mislim da se teško može zamisliti punija, zrelija a pri tom tehnički blistava, sa apsolutnom čistoćom tona i lakoćom, interpretacija ovog koncerta. Orkestar iz Cincinatija se predstavio kao tipičan američki simfoniski sastav visokog ranga, ne samo u Betovenovom koncertu, nego i osobito u Dvoržakovoj Devetoj (po ranijoj nomenklaturi četvrtoj) simfoniji „Iz novog sveta“, „Triptih Nove Engleske“ savremenog američkog kompozitora Vilijema Šumanu (očigledno nikakvo srodstvo sa velikim kompozitorom istog imena) predstavljao je korisnu informaciju o današnjem američkom muzičkom stvaralaštvo, o kome mi veoma malo znamo, a što, sudeći po ovom delu izabranom ipak da bude reprezentativno, za naše muzičke stručnjake svakako jeste, ali za publiku nije osobita šteta. Na bis je dodat, posle burnog aplauza, još jedan Dvoržak, jedna njegova slovenska igra, pretpostavljam stoga što se da sna za su Jugosloveni, kao i Česi i Slovaci, i s spomenuta igra, slovenskog porekla.

Prošlog leta, ostavio sam da vidim Vojnovićevu trilogiju na poslednjim predstavama, pri samom kraju Igara. Video sam prva dva dela, „Allons enfants“ u atriju Sponze, a iduće večeri, poslednje te sezone, tropski pljusak ostavio je festival bez završne večeri, a nas nekoliko stotina bez „Tarace“ (i ove godine je poslednje večeri pao pljusak, ali je milostivo nebo učinilo da on počne pola sata posle završnog koncerta, kad su svi čudoredni posetioci već bili u krevetu, dok su poklisci samo oni koji su ostali da negde čašicom zaliju utiske).

Ako ostavimo po strani literarnu vrednost Vojnovićevih dramskih tekstova, nema sumnje da oni mnogo dobijaju kad se izvode u svom autentičnom ambijentu, u Dubrovniku, i kad tekst govore glumci kojima je taj jezik priordan. Prva dva dela ostala su mi u sećanju više po zadovoljstvu što sam video pravu star na pravom mestu, nego po tome što sam prisustvovao teatru visoke vrednosti. Prvi deo je svakako zanimljiviji i upečatljiviji, sa manje slabosti u tekstu i više iskrenosti u izvođenju. Treći deo je, međutim, daleko iznad prva dva. Režija je (Kosta Spaić: obnova ranije Gaveline režije) umela da pogodi pravo tumačenje teksta i štimung epohe, da izvrsno iskoristi autentični ambijent

ANTONIO JANIGRO

terase u letnjikovcu porodice Gundulić u Gružu, ali nije imala snage da nagradi i nadahne, ili smelosti da štrihovaljaju šažne pa i odstrani scenu sa veselom otmenom dubrovačkom mlađeži, koja je do te mere banalna i nevešto igранa da se to retko gde da videti u profesionalnom teatru. Ono što je, međutim, najbolje, i što daje ton i snagu ovom ipak izuzetnom doživljaju, to je Lino Šapro u glavnoj ulozi gospoda Lukše, pođran dobrim ostvarenjem Karla Bulića (gospod Niko), Milke Podrug-Kokotović (gospoda Mare), Luje Vetme (Vica, sluškinja) i osobito Miše Martinovića (Vuko, Konavljani). Lino Šapro, duogodišnji sudija, sada u penziji, pro godinu dve, sa nekoliko drugova i vršnjaka, proslavio je 40 godina amaterskog, predanog i zaljubljeničkog, pozorišnog rada. Liki gospoda Lukše u interpretaciji ovog amatera, glumca stare škole, naturnička, svojom iskrenošću i sugestivnošću, ostao je, siguran sam ne samo meni, u sećanju kao jedno od najvrstnijih glumačkih ostvarenja na našim scenama.

Na žalost, video sam i obe premijere, ili tačnije, jednu i po. Molierov Don Huan je u režiji Koste Spaića već igran u Dubrovačkom pozorištu, a sada, uz neke promene (nisam imao prilike da vidim predstavu u teatru i pravim poređenje), prenet na tvrđavu Lovrijenac. Reditelj je pokušao da nam prikaže jednog „dublje“ shvaćenog Don Huana, ogorčenog usamljenika i borca protiv sredine i shvatana, mislioca (to jest: mudrija). Uspeo je nešto drugo: da stvari, valjda prvo u istoriji, Don Žuana koji je impotentan (u svakom pogledu). U tom pokušaju je stavio na muke, ni krivog ni dužnog, jednog izvrsnog umetnika, Izeta Hajdar Hodžića, kome je poverio, protiv svake logike s obzirom na njegove očigledne predispozicije i sastav dosadašnjeg blistavog repertoara, naslovnu ulogu. Predstava u celini je na nivou dubokog provincijskog dilettantizma. Najbolje se zabavlja prostorsrdačni deo publike, ona koja zalažu na predstavu zbog Lovrijenaca, i to kad je užasne nadgrobitne spomenike koji se kreću i govoriti.

Nije mnogo bolji ni Kalderonov „Sudac Zalamejski“, režiji Dina Radojevića, u izvođenju tog teško objašnjivog tela koje nosi zvučan naziv „festivalskog ansambla“, i ponovo na tvrđavi Lovrijenac. Zašto je od tolikih drugih izabran baš ovaj Kalderonov tekst nije sasvim jasno. Da se predstava gleda do kraja omogućuju dva dobra glumca, suprotna jedan drugom koliko je to samo moguće po svemu, ali odlično protivstavljenja u uloge kojima to pogoduje: Tonko Lonza i Fabijan Šovagović. U poplavli bledih i slabih rola ističe se kao nedostizna, nedopustivo lošom igrom, Marija Kon, koja, pored svega drugog, ili ne ume da izgovori neke glasove ili infantilno afektira, tako da je nejasno ko je uopšte mogao da je pusti na scenu. Režija je pokušala da ovaj osrednji tekst i loš sastav ansambla nadoknadi koloritnim epizodama i detaljima, i očiglednom koji obuhvata sav raspoloživ prostor u svim mogućim kombinacijama. Ima epizoda možda preteranih u karikaturi, ali sa smisom doneti (Ivo Kadić i Ivica Vidović), a i krajnje loših, kao što je beznadežno i tragikomično nastojanje Nade Subotić da dočara lik strasne, lukave, divlje i surobe španske Ciganke. Mizansenska rešenja su takva da su ili neuvedljiva ili mutna. Dovoljno je, na kraju, reći o ovoj predstavi to da su kostimi najjača njena strana. Jagoda Buić je, sa poznавanjem i poštovanjem materijala, sa ukusom i smislim za epohu, od kojeg je i od tkanica sopstvenog načrta i izrade, dala kostime koji su izuzetno uverljivi, nenametljivi i jednostavno lepi; ona zaslužuje da joj pruže šansu naši najveći teatri.

Povodom „Sudije Zalamejskog“, i „Don Huana“, mora da se postavi pitanje upotrebe prostora za pozorišne predstave na Dubrovačkim letnjim igrama (bez obzira na održani simpozijum). Nema nikakvog pod nebom opravdanja ni objašnjenja zašto su ove dve predstave igранe na Lovrijencu (po Kalderonovom tekstu, na primer, radnja se nedvosmisleno odigrava u kući i pred kućom seljaka Pedra Krespa, i kasnije u šumi: umesto seoske kuće i šume, gledalač vidi, naravno, elsinorske zdinje Lovrijenca, i toga je vrlo svestran makar zbog onih 170 stepenika uz koje se ovog puta nije vredelo popeti). Teško je zamisliti da je ikustvo dozvolilo rediteljima da iskreno poveruju u Lovrijenac kao najbolji od svih dubrovačkih prirodnih scenskih prostora za ove dve predstave. Računalo se, da, da se Lovrijencem i njegovom hamletovskom, pa i otelovskom, famom. A pakazalo se, naravno, da takav jeftin adut, pa ni jači, ne može da pomogne repertoaru koji je (mislim na premijerni) u najmanju ruku za diskusiju, niti shvataju da se jedan ozbiljan festival može da iznese na ramenima jednog nižeražrednog dramskog ansambla, u kome nekoliko vrsnih umetnika imaju samo nesreću da uđu u našu pozorišnu istoriju kao protagonisti promašenih predstava.

Festivali dramske umetnosti, kao i svi drugi, treba da predstavljaju smotru uspelih predstava dobrih ansambala, mogućnost za publiku da na jednom mestu vidi u kračem vremenu velika (teatarska) dostignuća. Nikome nije stalo da gleda skrpljene i polu-provincijske ansamble jedne zemlje, stvorene ad hoc od leta do leta. To, uostalom, pokazuje i neuporedivo zanimljivosti i po umetničkom nivou viši muzički deo Letnjih igara, u kome se nađe i ponešto manje uspelo, ali i mnogo što je upravo izvrsno, i na kome iz svake večeri stoji jedan ansambl, umetnik ili grupa umetnika čije dosadašnje delovanje i dostignuća običavaju jedan stepen vrednosti bar privlačljiv, po pravilu značajan, a svake sezone u više slučajeva i izuzetno visok. Takođe, a to nipošto nije manje važno, jedan zbir, izbor, umetničkih individualnosti i shvatanja proverenih i potvrđenih raznovrsnih, te otuda još više zanimljivih.

Dubrovačke letnje igre, i kao doživljaj za pojedinca, i kao kulturna institucija, i kao sredstvo nacionalne propagande najsuptilnijeg tipa, nešto su što nema poređenja kod nas. Utolik prema njima treba biti blagonakloniji kad im treba pružiti materijalnu podršku, a stroži kad je reč o onome što, iz jednih ili drugih razloga, programski i umetnički, ne odgovara željenom i neophodnom nivou. Tako treba shvatiti i ove kritičke opaske.

Božidar Božović

SMEJEMO

uspele adaptacije klasičnih pozorišnih dela, nekoliko sladunjavih kiceraja po ugledu na radio i televiziju i...? Kao časni izuzeci ostaju filmovi „Onog lepog dana“ Frančeta Štiglica od starijih, a „Inspecator“ Mila Đukanovića od mlađih. Zatim je došla она poznata faza izviroperenog komercijalizma i limuñada kada su se iz producentske upornosti krile i odredene birokrat-sko-političke koncepcije o akutnoj masovnoj razonode, da bi na kraju — u ovom našem ambicioznom filmskom trenutku — bilo ispoljeno krajnje prezrenje prema svima onima koji još imaju strpljenja i želje da stvaraju komedije ili zabavne filmove.

Mlađi reditelji i kritika su potpuno zaboravili da bez oslobođanja celokupne kinematografije od načinjenih zabluda i prošlosti — neće ni njihova autorska stremljenja biti doveđena do željenog cilja. Šta znači delimična sloboda izraza? Čemu praviti ekskluzivne festivalске filmove, plakate lažnog samozadovoljstva, kada još uvek nemamo hrabrosti da pravimo i satirična dela? Gde je tu avantgarda? Prečutno sankcionšemo jedno nasledeno stanje i više čak i ne postavljamo teoretska pitanja o karakteru i dejstvu društvene komedije i satire u našim socijalističkim uslovima. Ako smo pre 20 ili 10 godina verovali da bi smeđi i satirična agresivnost mogli da štete idealima na koje se borimo — danas su tak-

Krajnje
je
vreme
da
naša
filmska
komedija
progovori
jezikom
satire
o
istinskim
aktuuelnim
problemima
našeg
društva

Petar Volk

PREVEDENI ESEJ

prevedeni eseji

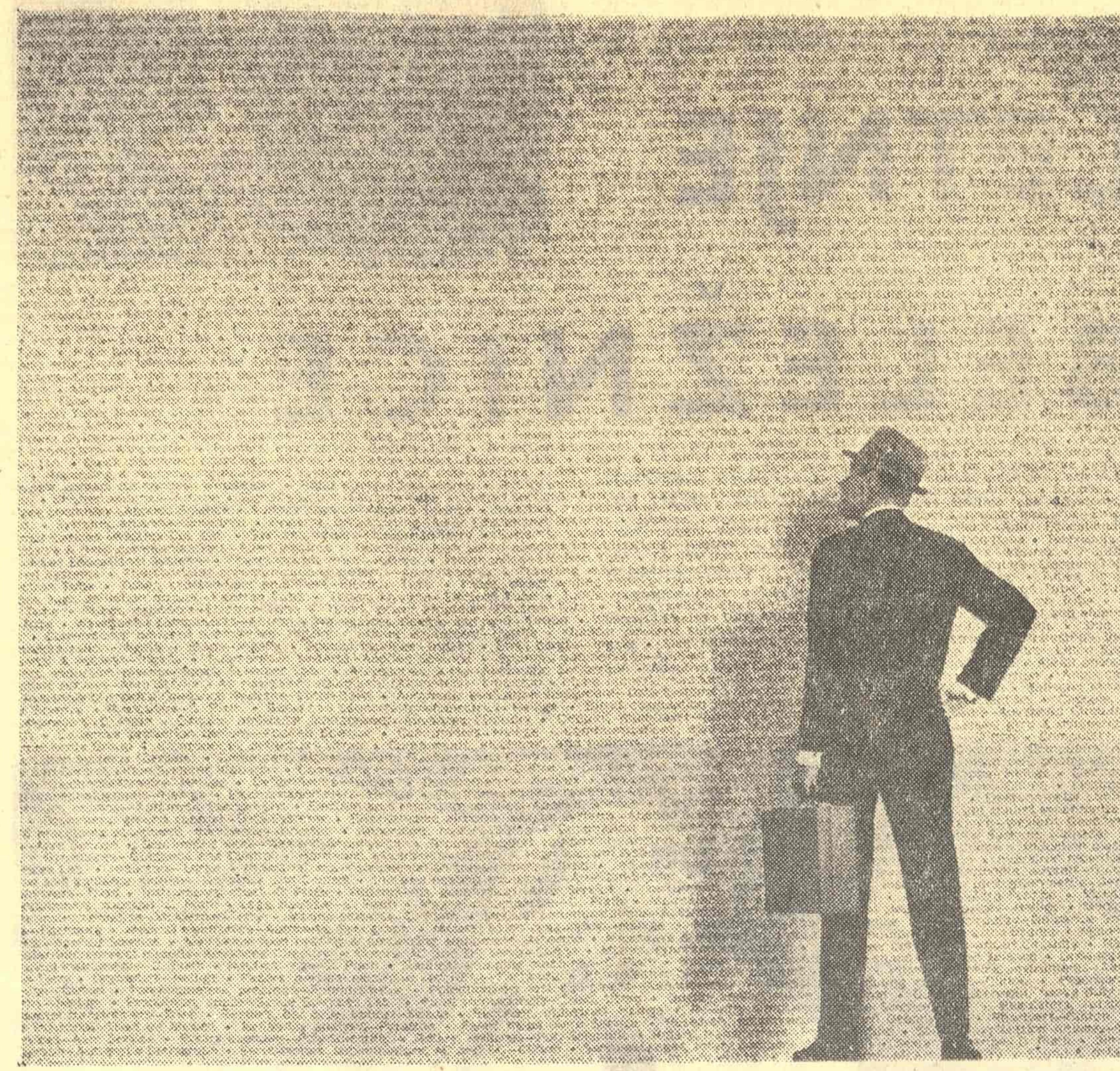
ZNAMO LI MI STA sve dugujemo prevodnicima i, još više, prevodenju. Slabo mi to znamo. I čak, osećamo li zahvalnost prema ljudima koji junaci ulaze u tu zagonetku koja je posao prevodenja, pozdravljamo li ih izdaleka kao skrivene učitelje naše kulture, — vezani za njih i poslušno potčinjeni njihovoj revnosti — naše priznajanje ostaje nemo, pomalo prezirno, uostalom iz smernosti, jer mi nismo u stanju da im budemo zahvalni. Iz jednog leđog eseja Valtera Benžamena (on je na redu) gde nam taj izvrsni esejista govori o prevodičkom poslu, izvući ću nekoliko opaski o ovom obliku naše literarne aktivnosti, obliku originalnom, iako nastavimo da govorimo s pravom ili bez njega: ovde ima pesnika, tamo romanopisaca, čak i kritičara, — svi su odgovorni za značaj literature — isto tako treba ceniti i prevodiće, pisce od najređe vrste, i zaista neuporedivi.

Prevodenje je, podsećam na to, u izvesnim kulturnim oblastima, dugo pokazivalo jednu opasnu nameru. Jedni neće da se prevodi na njihov jezik, drugi — da se prevodi njihov jezik, i potreban je rat da bi se ova izdaja, u pravom smislu, izvršila: predati tuđini pravi govor jednog naroda. (Podsetimo se na Eteoklovo očajanje: »Ne čupajte iz tla, plena neprijatelja, grad koji govoristi istinski govor Grčke«). Ali prevodilac je svakako grešan zbog jedne još veće bogohulnosti jer, neprijatelj boga, ono za čim on teži, to je obnavljanje Vavilonske kule, ironično izvlačenje koristi i dobiti iz božanske kazne koja odvaja ljudi zamršenošću jezika. Nekada se čak verovalo da je takto moguće vratiti se na neki prvobitni jezik, uzvišeni govor koji bi bilo dovoljno govoriti da bi se iskazala istina. Benžamen zađava nešto od ovog sna. Jezici, beleži on, ciljaju svi na istu stvarnost, ali ne i na isti način. Kad ja kažem brot i kada kažem hleb ciljam na istu stvar ali na različit način. Uzeti jedan po jedan, jezici su nepotpuni. U prevodenju se ne zadovoljavam da zamenim jedan način nekim drugim, jedno sredstvo nekim drugim, nego dajem znak jednom nadmoćnou jeziku koji bi bio sklad ili dopunska jedinica svih ovih načina različitih ciljanja i koji bi idealno govorio u spoju posvećene tajno svih jezika govorenih od strane svih dela. Odakle i mesjanstvo svojstveno svakom prevodiocu, ako ovaj radi na tome da nagna jezike na razvoj u pravcu ovog konačnog jezika, već potvrđenog u svakom postojecem jeziku, u onom budućem što on prikriva i čega se prevod prihvata.

A to je očigledno utopijska igra ideja, jer se pretpostavlja da bi svaki jezik imao samo jedan način ciljanja, i uvek istog značenja, i da bi ovi načini mogli da postanu komplementarni. Ali ja zamišljam da Benžamen sugerise nešto drugo: svaki prevodilac živi od različitosti jezika — svaki prevod je zasnovan na toj različitosti — a, očigledno, stalno sledi tu perverznu nameru da je ukine. (Dobro prevedeno delo hvaljeno je na ova dva suprotna načina: ne bi se poverovalo da je preveden, kažu; ili još, ovo je zaista isto delo, nazale da je čudesno identično; ali, u prvom slučaju, ponistiava se, u korist novog jezika, original dela; u drugom slučaju, u korist dela, originalnost dvaju jezika; u oba slučaja, nešto suštinsko je izgubljeno). U stvari, prevod nikako nije namenjen tome da nagna na isčeščivanje razlike čiji je on, naprotiv, podstrek: on neprestano na nju cilja, on je prikriva, ali, katkada, otkrivajući je i, često, naglašavajući je, on je sam život ove razlike, u njoj nalazi svoj uvrišeni zadatok, njenu čarobnost takođe, kad gordo uspe da preko nje približi dva jezika, snagom sjenjivanja koja mu je svojstvena i slična onoj Herkulovoj što ponovo spaja dve obale mora.

Ali potrebno je reći više: delo nije zrelo i dostojno da bude prevедeno sem aksi krije, na neki raspoloživ način, tu razliku, bilo zato što od početka daje znak nekom drugom jeziku, bilo zato što objedinjuje, na jedan povlašten način, mogućnosti da bude različito od samog sebe i strano samom sebi što poseduje svaki živi jezik. Original nikada nije nepokretni, i sve što ima da se zbuže u jednom jeziku, u nekom određenom trenutku, sve što u njemu označava ili priziva neko drugo stanje, katkad opasno drugo, potvrđuje se u dostojanstvenom skretanju literarnih tvorevinu. Prevod je povezan sa ovim zbivanjem, on ga »prevodi« i dopunjava, on je moguć samo zbog ovog kretanja i ovog života kojim se bavi, katkad samo da bi ga oslobodio, katkad da bi ga mučno zaradio. Sto se tiče klasičnih remek-dela koja pripadaju jeziku kojim se ne govorii, ona učinko više zahtevaju da budu prevoden ukoči su od sada jedini čuvari života jednog mrtvog jezika i jedini odgovorni za budućnost jednog jezika bez budućnosti. Ona su živa samo prevedena; više, ona, u samom originalnom jeziku, kao da su uvek ponovo prevodena i ponovo gonjena ka onom što imaju najsvojstvenije: ka svojoj izvornoj neobičnosti.

Prevodilac je pisac jedinstvene originalnosti, i upravo tamo gde se čini da ne polaze pravo ni na kakvu. On je potajni gospodar različitosti jezika, ne da bi je unišio, nego da bi je iskoristio, da bi probudio, u svome, žestokim ili prefinjenim promenama koje mu donosi, prisustvo onoga što je različito, izvorno, u originalu. Ne radi se ovdje o sličnosti, s pravom kaže Benžamen: ako se hoće da prevedeni delo liči na delo koje se prevodi, ne postoji moguć književni prevod (ne više nego što romaneska stvarnost ne odražava stvarnost). Radi se mnogo više o jednoj identičnosti ako se pođe od jedne izmenjenosti: isto delo na dva strana jezika i zbog njihove neobičnosti i učinivši, otuda, vidljivim ono što deluje da će to delo uvek da bude drugo — menjanje iz kojeg upravo treba izvući svestlost koja će, prozračivanjem, da osvetli prevod.



KAKO RECIMA DATI PRAVI SMISAO

Da, prevodilac je čudan čovek, nostalgičan, koji oseća, kao nedostatak, u svom sopstvenom jeziku, sve ono što mu originalno delo (koje on uostalom ne može sasvim da dostigne jer nije stalno u njemu, većiti uzvanik koji ga ne nastanjava) obećava od prisutnih iskazivanja. Otuda, po svedočenju stručnjaka, da je on uvek, dok prevodi, više u muci sa jezikom kojem pripada nego što je zburjen onim koga ne poseduje. To znači da on ne vidi samo sve što nedostaje francuskom (na primer) da bi dostigao taj i taj strani tekst koji dominira, nego to znači da on od sada poseduje taj francuski jezik na jedan oskudan način a ipak

bogat tom oskudnošću koju on treba da ispunjava vrelima nekog drugog jezika, pošto je sam ovaj učinjen drugim u jedinstvenom delu gde se trenutno objedinjava.

Benžamen navodi, o jednoj teoriji Rudolfa Panvica, ovo što je iznenađujuće: »Naše verzije, čak i najbolje, polaze od jednog lažnog principa: one nastaju da germanizuju sanskrit, grčki, engleski, umesto da posanskrite nemacki, da ga helenizuju, da ga poengleze. One imaju više poštovanja prema običajima svog sopstvenog jezika, nego prema duhu stranog dela... Osnovna greška prevodioča je što zaledjuje stanje u kojem se, slučajno, nalazi nje-

gov sopstveni jezik, umesto da ga potčini žestokom impulsu koji dolazi od nekog stranog jezika. Predlog ili zahtev koji je opasno privlačan. On dozvoljava da se čuje kako bi svaki jezik mogao da postane svi ostali, bar da se bez štete premešta u svim vrstama novih smrova; on pretpostavlja da će prevodilac pronaći dovoljno izvora u delu koje prevodi i dovoljno autoriteta u sebi samom da bi izazvao izmenadnu mutaciju; on zamišlja, končano, jedan prevod utoliko slobodniji i novatorski, ukoliko će biti sposoban za jednu veću verbalnu ili sintaktičku doslovnost što bi, prevodenje, na kraju, učinilo nekorisnim.

Ostaje da Panvić, da bi potvrdio svoja gledišta, može u tome da se pozove na imena Lutera, Vosa, Helderlina, Žorža, koji nisu oklevali, kad god su bili prevodoci, da skrhuju okvire nemackog jezika, kako bi razmagnuli granice. Primer Helderlina pokazuje, istina, kakvo se opasnosti, na kraju, izlaže čovek koji je općenjen moći da prevodi: prevodi »Antigone« i »Edip« bili su skoro njegov poslednji radovi u trenutku naleta ludila, dela krajnje izmeditirana, savladana i poslušna, vođena nesavljivom čvrstinom u nameri, ne da se grčki tekst prenese na nemacki, ni da se nemacki jezik privede do grčkih izvora, nego da se ujedine ove dve moći — jedna koja predstavlja zlobnosteni Zapada, druga zlobobnost Istoka — u jednostavnosti nekog potpunog i čistog jezika. Rezultat je gotovo užasan. Veruje se da se između ova dva jezika otkrio jedno tako duboko razumevanje, jedan sklad tako suštinski da se postavlja namesto smisla i uspeva da, od hijatusa koji se otvara između njih, stvari začetak jednog novog smisla. Ovo ima dejstvo tako snažno da se ne čudimo ledenu smehu Gетеovom. Kome se Gete smejava? Čoveku koji više nije bio ni pesnik, ni prevodilac, nego se neustrašivo upućivao ka tom središtu gde je verovao da će naći prikupljenu čistu moć objedinjavanja i takvu da je mogao davati smisao, izvan svakog smisla određenog i omeđenog. Sto je ovo iskušenje došlo Helderlinu kroz prevodenje, to je razumljivo: jer, sa moći objedinjavanja, koja je zaposlena na delu u svakom praktičnom odnosu i u svakom govoru, čovek koji prevodi je u stalnoj opasnoj i prekrasnoj intimnosti, i usled te bliskosti on i pridržava pravo da bude najponositiji i najtajanstveniji od pisaca — sa tim ubedljenjem da je prevoditi — kad se sve uzme u obzir — ludilo.

Prevela Gordana Stojković
Badnjarević

TRIBINA

Danilo
NIKOLIĆ

FUNKCIJE DEMINUTIVA

SVAKO VREME IMA SVOJE REČI: ono ih traži i bira za svoj način izražavanja misli i osećanja, za svoj način saopštavanja činjenica.

Deminutiv — kao oblik imenice za iskazivanje milošte, i za određivanje obima jedne stvari — nije reč našeg vremena, mada se u određenoj vrsti književnih tekstova i danas dosta upotrebljava.

Bilo je, međutim, jedno vreme koje je, moglo bi se reći, imalo slabosti za deminutive. Ono vreme kada se umesto sunce, pisalo sunaće, umesto zrak — zračak, umesto evet — evetak. Bilo je to u jednom periodu naše istorije, kad pesnik gotovo nije smeo reći: POTOK, ZVONO, LIST, već: POTOČIĆ, ZVONCE, LINSTAK.

Nešto meko i razdragano, za moderna shvanjana i senzibilitet lažno-ushaćeno, jektino-sentimentalno, obavijalo je kao koprena mnoge stihove i strofe. Ne izgleda čudo, međutim, što je deminutiv bio obavezan pesnički rekvizit u doba našeg ranog, pa i kasnog romantizma; ali je čudnije što su se neke, umanjene gotovo degradirane imenice koristile u tako velikom broju i tako često, kad je svaki dan, gotovo sav život bio ispunjen surovim, gruškim, punim patnje časovima. Možda je oblik imenice, kojim se pre svega iskazuje milošta, bio nesvesno tražen kao antipod seće, jataganja, tlačenja.

Danas se, međutim, deminutivi koriste mnom u humorističkim i satiričnim tekstovima. Dakle, u vrsti beletristike koja se uglavnom brusi na onom što je proživilo, što ne okreće lice progresu, što je karikatura ljudskog, čaura za nove težnje, rezultat laži, licemerija i ponekad plod zablude.

U takvim tekstovima deminutiv se oseća kao riba u vodi. On živahne u njima, umnoži sastavne delove svoje funkcije, iskazujući više nego što ima nameru onaj koji ga upotrebljava.

Zna se, Čehov je najpogodniji pisac za ilustracije ove vrste. Uzmimo iz njegovih novela samo dva primera. Jedan iz priče o srećnom čoveku koji je prilikom bračnog putovanja ušao u drugi voz. Pre nego što je otkrio da putuje u suprotnom pravcu, srećni čovek na-

ilazi na prijatelja sa kojim se odavno nije video. I, posle nekoliko rečenica o zdravlju i putovanju, počinje da opisuje svoju situaciju na ovaj način: »Strašno sam srećan, kaže on. Eto, pa sudite sam! Sad ću otići u svoj vagon. Tamo, na divančiću, kraj prozora, sedi stvorjenje božje... Plavojka s nosicem, s prsticima...«

Taj čovek je ushićen, sve je za njega minijaturno, čarobno, nešto što se takoreći jedva sude dodirnuti. I on bira reči adekvatne svom raspolaženju, ne osećajući da istovremeno crta sebe kao čoveka koji je, između ostalog, lakomislen, brz u zaključcima, sklon preuvriličavanju, iluzijama...

Cehov koristi deminutive i u sasvim ozbiljnim, čak oporom pasusima nekih svojih priovedaka. Deminutivom tada on potencira ništavnost ili beznačajnost nečeg što se ceni, a što treba osudititi, iskoreniti.

Njegova priča »Čovek u futrolu« završava se ovakvo:

»Gledaš i slušaš kako lažu. Podnosiš uvrede, poniženja, ne smesi otvoreno da izjavиш da si na strani poštenih, slobodnih ljudi, nego i sam lažeš i osmehuješ se, sve zbog komadića hleba, toplog kutka, zbog nekog polozajčića koji ne vredi ništa. Ne, više se ne može tako živjeti!«

S druge strane, deminutiv može da bude znak, gotovo svedok jednog vremena. On može biti i dokument, izvor za neka saznanja, staza kojom se dolazi do nekih karakteristika jednog doba. U vreme buđenja naših nacionalnih osećanja i borbi za slobodu domovine, u eri romantičarske buđnosti — gromka reč je bila dominantna u tekstovima svih vrsta. Kada su bile ostvarene neke dugogodišnje težnje, kada je izgledalo da će se ići do kraja u ostvarivanju ljudskih zahteva, masa pesnika vinula se ka ushićenosti, obilno uvodeći deminutive u svoju poeziju.

Kasnije, kada se zanos istrošio, a oduševljenje splasnulo, deminutiv je dobio drugu funkciju, i druga značenja. Možemo uzeti i neke primere iz naše literature. U svojim zapisima Isidora Sekulić je na jednom mestu napisala:

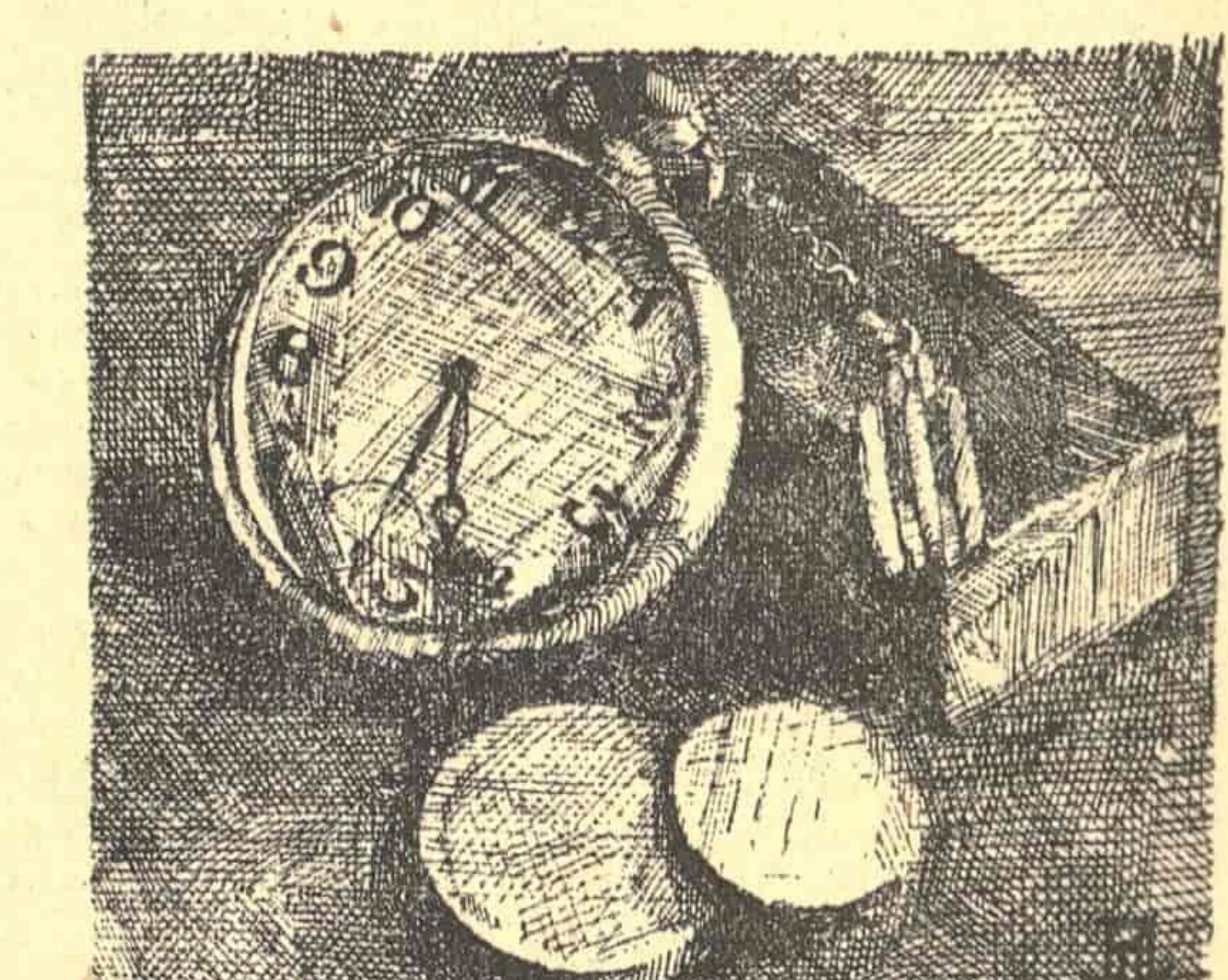
»U onoj maloj, mučnoj, jednostavnoj Srpskoj, onoga vremena, ko je mogao biti kosmopolit i su čim!«

Dobrica Čosić je, međutim, u romanu »Korenji« rekao:

„I kako da čovek, rab božji, ne bude sve i svašta u ovoj Srbiji, što se po pričanju zlomilila triput praznila starim narodom i nanim punila.“

Cini se da nije teško zapaziti kako u ovim primerima deminutiv ima posebnu funkciju. Pisci su, upotrebljavši reč Srbića, uneli ime zemlje u zajednicu deminutiva sa namerom da sugerisu, pa i da određe, njen istorijski položaj, stanje, ekonomsko-politički obim i geografski meru. Oni su čak na posredan način dali i kritiku onog predimenzioniranog nacionalnog osećanja koje je bilo karakteristično za vreme se odvijaju opisani događaji.

A danas? Onaj ko upotrebljava deminutive na nekadašnji način izlaže se opasnosti da bude dočekan sa ironičnim podsmehom, ili najblaže, sa veselješću; naročito ako deminutivi ma izražava lična raspoloženja i osećanja, doživljaj prirode i ljubavi.



JEDAN ZABORAVLJENI POZORIŠNI KRITIČAR

U TOKU SVOJE kritičarske aktivnosti Svetislav Petrović imao je u Bogdanu Popoviću nešumjivo značajnog i u mnogim krugovima vrlo uticajnog patrona. Kao verni učenik i u bogdanovskom duhu urednik „Srpskog književnog glasnika“ on je imao čast da predgovor za njegove sabrane pozorišne kritike, objavljene u knjizi „U pozorištu“ (1928), napiše Bogdan Popović lično. U pomenutom predgovoru ova zbirka pozorišnih kritika ocenjena je kao „izvrsna knjiga... najbolja — koju je dosad dala naša književnost“, a za pisca je rečeno da se „učio u najboljoj školi, u školi francuskoj, kod francuskog kritičara“. U „Istorijskom pregledu srpske pozorišne kritike“ Borivoja Stojkovića (1932), jednoj nesumnjivo korisnoj ali već davno po sudovima prevaziđenoj studiji, Svetislav Petrović je proglašen za jednog od najboljih kritičara u istoriji srpske pozorišne kritike. Tada uglavnom precenjen, Petrović je docnije, naročito od mlađih pisaca napredne orientacije, često bio tretiran sa vidljivim pot-



SVETISLAV PETROVIĆ

cenjivanjem kao jedan od poslednjih vernih skutonosa Bogdana Popovića. Posle drugog svetskog rata na njega je pao gotovo potpuni zaborav, a i kada bi uzgredno ponegdje bio spomenut služio je samo kao primer osrednosti i inferiornosti. Najdosledniji i najčešći negator književnog rada Svetislava Petrovića nesumnjivo je bio Marko Ristić. U toku više decenija svoje aktivnosti Marko Ristić nije ispisao ni jednu reč pohvale za svog „negačnjeg i nezaboravnog prijatelja... brilljantnog šampiona latinske kulture“ (1931), „delikatnog Zoliču“ (1932), koji je za Ristića bio i ostao primjer „ozvanjenog malogradanskog mediokriteta“ (1934). Marko Ristić mu posvećuje i posebne članke („Povodom kritika Svetislava Petrovića“, Politika, 1929. i „Lepa knjiga g. Petrovića obiluje jasnim sugestijama“, Danas, 1934), a ne zaboravlja ga ni posle drugog svetskog rata. U indeksu „Književne politike“ (1952) (koga se, valjda, još poneko seća) Petroviću su posvećena, umesto nekrologa, ova tri reda: „Petrović Svetislav, zvan Žolka. To što je umro, ne izgleda mi nikako kao dovoljan razlog da ga i dalje ne smatrati primerom karakteristične intelektualne dekadencije.“ Smatramo da je, kao što to često biva, istina o stvarnoj vrednosti Svetislava Petrovića negde na sredini ova dva oprečna suda.

To što se Petrović učio „u školi francuskoj“ ne mora da bude manja: njegova rečenica, istina vidljivo francuske konstrukcije, savršena je u pogledu sklopa i u izboru reči, izlaganje mu ima šarmu i veštine, a evidentno je i u naših kritičara tako retko osećanje takta čak i kad govori neprijatne stvari. Pomenuta škola dala mu je da naše meduratne prilike zavidnu sumu znanja i obaveštenosti, mada su baš zato njegove ocene, naročito stranih pisaca, više rezultat erudicije no popstveni sudovi. Međutim, baš ta obaveštenost uslovila je činjenicu da su u njegovim prikazima retki osetnici promašaji. Tačka je, na primer, ocena „Tartifa“ (1920), kao „čosirotel plimčića, prijatelja i direktora svesti“, jednog bogatog i uglednog buržoza, čoveka lepog vaspitanja i gipke inteligencije, punog duha i izvesne perverzne gracie, jednom rečju, jednog od onih nekadanlih elegantnih, bezbožnih i sensualnih katoličkih opata koji su u isti mah bili ljudi od sveta“; ili ocena Šekspirove „Bogojavljenjske noći“ (1923), koja „ostavlja na sceni... pre svega, utisak dosade“. Ili pak nedovoljna strogost prema nekim srceparajućim melodramama, razume se francuskih pisaca, za koje Petrović pokazuje nerazumljivi afinitet. Iako poneke od njih vrlo oštro napada (tako je za njega „Kiki“, komad Andre Pikařa, „jedna kukavna stvar“, dok za „Uzornog muža“ od Hopvuda, „nekakvog opskurnog američkog pisca“, kaže da „nema druge pretensije do da zabavi publiku koja dolazi u pozorište ledno, radi toga da opusti nerve i protegli duh“).

Ovu nesamostalnost prilikom ocenjivanja pokazuje još jedan primer koji istovremeno potvrđuje koliko je za Svetislava Petrovića bio nepriskosnoven autoritet Bogdana Popovića. Prizak Bomarjećevo „Figaro ženidbe“ (1926) Petrović počinje rečima: „Našim čitaocima dobro dobiti na dva studija G. Bogданa Popovića o Bomarjeu objavljena nedavno u izdanju S. K. Zadruge: to nas, danas, oslobođavaju da govorimo o piscu — tom čudnom poslovnom čoveku i avanturisti —, i o njegovom delu — jednom od najznačajnijih romansika francuske književnosti, stamenom 10. uvek, posle skoro jednog i po veku života —; naši kritičari se sami na kratak prikazuju izvedenju „Figaro ženidbe“ na beogradskoj pozorišti. Slučan je i ovaj primer: ako se podsetimo na pozitivnu netrpeljivost braće Bogdanić i Pavla Popovića u odnosu na Lazu Kostića, bliće nam išnijati korenii Petrovićeve negativne ocene Kostićevog prevoda „Romea i

iz starih dana

Petar
MARJANOVIĆ

TRAJNE VIZIJE



CLANKOM DOBROSLAVA SMILJANIĆA
O OG NJENU PRICI NASTAVLJAMO
SERIJU NAPISA O POGINULIM REVO-
LUCIONARIMA, UMETNICIMA, KNJI-
ŽEVNICIMA I MISLILOCIMA, KOJOM
OBELEŽAVAMO 25-GODIŠNJCU PO-
CETKA NAŠE NARODNE REVOLUCIJE

Dobrosav
SMILJANIĆ

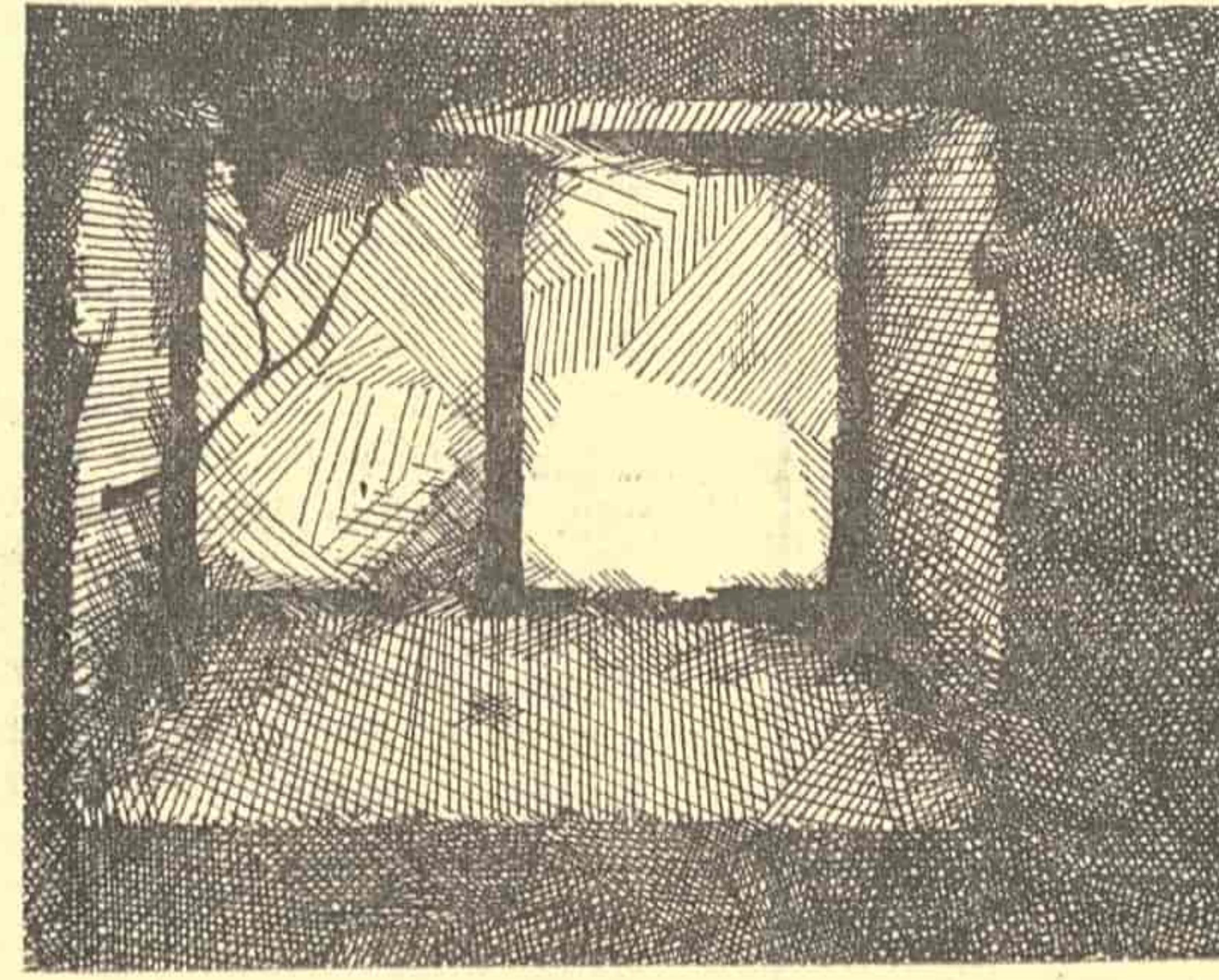
OGNJEN PRIČA ILI JEDINSTVO MISLI I ČINA

VALJALO BI JEDNOM, na putu ka autentičnim izvođištim naše revolucije, sa distance pređenog i osvojenog, osvrnuti se, ali temeljito i naučno, na sve one tokove i rukavce, odnosne i doprinose koji grade i razgraduju mapu njene „predistorije“. Jer revolucija — ma koliko je mi formalno i metodološki delili, ma koliko ona kao „lokometot istorije“ hitala napred, ma koliko se nezadrživo pela na „utopisku nebo“ budućeg i mogućeg — mora, uvek svesno i neizbežno, da se vraća i na svoj početak da ne bi zaboravila osnovno trojno pitanje svake istinske revolucije: odakle — kuda — i — zašto je pošla. Svoj početak, na putu u zavičaj čovekov, ona nosi i baštini u sebi, a to znači i sva žrtvovanja i nadanja koja je obavezuju i inspirišu da se nastavlja i podmlađuje, da neprekidno iznova počinje kao more u poznatoj pesmi Valerijevoj. Samo u tom svetu može se shvatiti i izraziti smisao revolucionarne egzistencije i akcije onih koji su pod teretom vlastitog vremena i izbora, u nepomirljivom sukobu sa postojećim, ostvarili jedan čovečniji, još neposteći svet.

U integralnoj rastućoj krizi i rasulu starog društva, u sve oštijem sučeljavanju pokreta i ideologija, pod okolnostima teškim čak i za jedan ružan san, izrasta u našem radničkom pokretu plejada blistavih revolucionara koji srećno sjedinjuju u sebi vrline svesti i etosa, produktivnu snagu duha i smisao za istorijsku akciju. Visoko i časno mesto u tom sazvezdu zauzima po mnogo čemu izuzetna ličnost Ognjena Price.

Relativno kratak život, nošen strašcu za saznanjem i činom, počeo je 27. novembra 1899. na Iliču kraj Sarajeva i tragično završio 9. jula 1941. na Maksimiru kraj Zagreba.

Izvanredno inteligentan i radoznao, Price još



KOMENTAR

PUŠKE, IGRAČKE...

„POLITIKA“ OD 31. AVGUSTA donosi izveštaj, da je uhvaćeno lice koje je 10. i 19. avgusta pučalo na automobile kod Sremskih Karlovača i ranilo trojicu putnika. Zvanično saopštenje Sekretarijata unutrašnjih poslova opštine Novi Sad sadrži ove podatke: kalibar, broj i poreklo malokalibarske puške iz koje se pučalo. Uhvaćeno lice je mladi maloletnik iz okoline Novog Sada. Uhvaćeno je posle danonoćnih napora i traganja organa Službe unutrašnjih poslova opštine Novi Sad, o čemu je ova Služba izdala posebno zvanično saopštenje. Dok još nije bilo uhvaćeno ovo lice, (tada još bezlično), dve nedelje držalo je u stalnom strahu gradane. Prema istom novinskom izveštaju, uhvaćeni mladi maloletnik težio je nezavrnim avanturama, a bio je podstaknut lošim filmovima.

Malokalibarska puška suviše mnogo staje, da bi bila dečja igračka. Od ove najnovije igračke, ljudski životi su ipak skuplji. Ko je, kada, zašto i za koga kupio ovu pušku? Uz logičnu pretpostavku da je niko (od roditelja, blizu i dalje rodbine, porodičnih prijatelja) nije kupio „da se dečko igra“ — kako se to dečko ipak pune dve nedelje igrao životima i strahom gradana, od kojih je trojicu slučajno ranio, a ne i ubio?

Uostalom, na istoj strani istog broja „Politike“, u rubrici „Medu nama“, Savo Lukić, radnik iz Semizova kod Sarajeva, primećuje: mnogo građana iz njegovog mesta tražilo je i dobilo dozvolu za nošenje vatrenog oružja. Zatim predaže: da se dozvole za nošenje vatrenog oružja nikome ne izdaju bez prethodnog psihološkog (zašto ne i — psihijatrijskog) testiranja. A onda, vapičujući zaključuje: vatreno oružje svakodnevno upotrebljavaju pijanci! (Ne samo u Semizovu, i ne samo pijanci).

U isti broj „Politike“, koji nas upoznaje sa mlađim maloletnicima iz drumske busije kod Sremskih Karlovača (strelac tipa teroriste ubice made ovih dana in USA), predstavlja nam i jednog tipičnog predstavnika jugoslovenske omladine o kojоj se u stalnoj rubriči ovog istog lista u poslednje vreme vodi široka diskusija:

Milan Petković iz Ključa, SR BiH, istupajući u ime svih onih mlađih ljudi koji traže mesto pod suncem u našem društvenom, privrednom i kulturnom životu, svoj dopis „Primer deluje najsnažnije“ završava ovako: „A šta mi, drugovi borci, tražimo od vas? Mi tražimo vašu drugarsku ruku, onu kojom ste juče držali pušku, i poverenje, bez kog se ni sa diplomom i znanjem ne može postići cilj koji smo postavili, a to je izgradnja socijalističkih društvenih odnosa.“

Dečja biblioteka u Valjevu ima oko 3.500 stalnih članova. Oni — osnovci, mlađi maloletnici uzimaju na čitanje do 40 knjiga. Ovi mlađi maloletnici pročitaće, smatra se, do kraja godine oko 70.000 knjiga iz biblioteke, u koju, u svom slobodnom vremenu, „dolaze na posao“ i rade kao bibliotekari — za svoje vršnjake.

Mlađem maloletniku — potencijalnom ubici sa sremsko-karlovačkog druma ne treba dati u ruke pušku, kad posegne za ovom igračkom. Mlađim maloletnicima treba dati knjige. Mnogo knjiga. Pune ruke knjiga... Prvo, knjige su jeftinije od malokalibarskih pušaka. A ako se iz njih baš i ne nauči mnogo, naučiće se, sigurno, da, u igri i šali, i traženju sopstvene ličnosti — nije najzgodnije pucati iz malokalibarske puške u ljude... iz busije...

CLANKOM DOBROSLAVA SMILJANIĆA
O OG NJENU PRICI NASTAVLJAMO
SERIJU NAPISA O POGINULIM REVO-
LUCIONARIMA, UMETNICIMA, KNJI-
ŽEVNICIMA I MISLILOCIMA, KOJOM
OBELEŽAVAMO 25-GODIŠNJCU PO-
CETKA NAŠE NARODNE REVOLUCIJE

Dobrosav
SMILJANIĆ

OGNJEN
PRIČA
ILI JEDINSTVO MISLI I ČINA

kao dak sarajevske gimnazije otkriva Puškin, Ljermontova i Černiševskog, privatno, mimo školskog programa, uste strane jezike i pokazuje izuzetnu sklonost za egzaktne nauke (fizika i matematika). Znanje jezika omogućuje mu da u originalu studira Hegela, Marks, Plehanova, Bedela i Kauckog. Ved krajem prvog svetskog rata Price, kao ubedeni marksist, nerazlučivo strasta u idejama Oktobra.

Kao student filozofije u Zagrebu Price potpisuje, u ime levice Socijal-demokratske partije Manifest o poziciji, propagira ideju stvaranja jedinstvenog jugoslovenskog radničkog pokreta i tako ulazi u red prvih i najistaknutijih osnivača KPJ. Naizlazu zatim teške godine progona i terora, Obzname i emigracije. Po povratku u zemlju krajem 1923. uspeva nekako da svoje stranstvovanje opravda studijima u Beču i zapošljava se kao suplen u Sarajevu. Godine 1926. u Sarajevu objavljuje u sedam svezaka Geometriju, udžbenik za autodikte napisan veoma duhovitim i pristupačnom metodom. U Sarajevu Price intenzivno učestvuje u javnom životu. Objavljuje nekoliko zapaženih članaka, kandiduje se na opštinskim izborima i postaje član Republikanskog radničko-seljačkog bloka i postaje član Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH. Otpušten iz službe odlaži sredinom 1928. u zagrebačku redakciju BORBE i kao urednik vodi neravan rat sa cenzurom. Novo zatvori i ponovo progontu u Sarajevo da najzad 1930. godine bude suđen i osuđen u Beogradu na sedam godina robije koje će odležati „u mrtvoj kući Mitrovici“. Robija postaje novo poprište borbe i škola koja je pripremila deo najboljeg kadra revolucije. Iz mitrovačkog kazamata interniran je u Korenicu, ali se uskoro naseljava u Zagreb i tu ostaje sve do svoje smrti. U međuvremenu pokrenuo je sa Božidarom Adžijom časopis „Znanost i život“ i saradivao u drugim časopisima koje je cenzura jedan za drugim pogasila.

Nema sumnje, Price spada u najumnije glave našeg revolucionarnog pokreta između dva rata. On je sve svoje sposobnosti do poslednje kapi stavio u službu revolucije. Ceo život mu je bio neprekidna borba i odricanje. U tome nije bio usamljen. Delio je sudbinu mnogih. U zemlji kao što je bila versajска Jugoslavija to je bilo „normalno“ iškustvo svakog istinskih revolucionara. Samo do 1928. godine bilo je dvadeset četiri političke smrtnе presude, šest stotina političkih ubistava, tri hiljade političkih emigranata i trideset hiljade političkih hapšenja. Jugoslavija je, po rečima Anrija Barbisa, bila evropski šampion belog terora i bezkonaka. To mračno vreme sam Price je ovako opisao: „Pomoći glavnjače stvara se državno ujedinjenje a pomoći cenzure duhovina. Tada će valjda od režimskih pesnika i intelektualaca da se stvari željno očekivani novi tip integralnog Jugoslovena. Modar i isprebijan u glavnjači, a mozak mu betoniran cenzurom“. Pa ipak sve to nije moglo da narasi duhovnu i moralnu snagu Ognjena Price. On je bio uspravan čovek, velike kulture i erudicije, suvereno usidren u problematiku prirodne nauke i filozofije.

Delo ovog pisca i mislioca predstavlja značajan doprinos našoj naučnoj misli između dva rata, iako ne čini jednu sistematsku zaokruženu celinu. Njegov opus, na žalost, još uvek nije u potpunosti identifikovan i kompletiran. Smatra se da su mnogi radovi izgubljeni i uništeni.

Od njegovih najznačajnijih teorijskih radova treba pomenuti sledeće: Tajna visokih ruderarskih strajaka, Borba potlačenih naroda Jugoslavije za oslobođenje, Strahote režimske cenzure, Evolucija i dijalektika, Savremena filozofija i prirodne znanosti, Tako zvana naučna filozofija, Knjiga o dijalektici, Još o nepozitivizmu kod nas itd.

Filozofski radovi Ognjena Price, iako lapidarni, odlikuju se širinom i svestranošću zahvata, oštrinom uočavanja krucijalnih činjenica i veoma suptilnom analizom pojedinih problema. Često zadivljuje onaj tako retki spoj mislišta, eruditije i spisateljskog dara. Priceva kritika savremenih gradanskih filozofija, naročito marxizma, pragmatizma, novokantovstva i nepozitivizma predstavlja vrhunski domet u našoj filozofskoj literaturi do rata. Treba, međutim, reći da u sve aktuelnih dometa filozofske naučne misli, neki aspekti Pricinog teorijskog dela gube ponešto od svoje svežine.

Ono što njegovo delo u celini čini neprolaznim leži u neugasivoj magmi njegovog duha koja svesti i pokazuju daleko preko gradanskog horizonta na neotuđeni smisao slobode, jednostosti i bratstva, koji predstavlja, kako bi rekao Blok, bitnu ortopediju uspravnog hoda, muževnog ponaša i ljudskog dostojanstva.

TU
FU



T U F U (712—770. god. n. e.) je živeo u periodu dinastije Tan, koja vlada od 618. do 906. godine n. e. To je vreme kada se u Kini razvijaju feudalni odnosi i stvara, posle dugih godina meteža i ratova, centralizovana država. Taj period istovremeno predstavlja i zlatno doba klasične kineske literature, doba velikih pesnika Kine kao što su Li Tai Po, Tu Fu, Van Vej i drugi. Tu Fu je bio jedan od najobrazovanijih ljudi svoga doba i odličan poznavac literaturе svoje zemlje. Od 741. g. živi u prestonici (Lojanu i Cananu), uzalud pokušavajući da nade zaposlenje u državnoj službi. Ceo život je proveo u siromaštvi i nespokojstvu. Da bi obezbedio nasušni hleb za porodicu bio je prinuden da na dvorovima bogatih činovnika zabavlja goste stihovima. Međutim, nikad nije uspeo da sebe i svoju porodicu obezbedi ni najelementarnije uslove za život. Njegov najmladi sin umire od gladi, a on oboleva od tuberkuloze, zatim od paralize i umire 770. g. Skoro svi njegovi stihovi imaju autobiografski karakter. Ali njegova subjektivna transpozicija sveta vremena verovatno ne održava sociološku i etičku strukturu kineskog feudalnog društva i misli i osećanja ugajetnih. Tu Fu je najveći socijalni pesnik kineske klasične literature. Nasuprot svom velikom zemljaku i ličnom prijatelju Li Tai Pou, pesnik nepomučene radosti i lepote, Tu Fu je pesnik nespokojstva i bola. Cesti motivi u njegovoj poeziji su ratovi, pustošenja, porazi, izgubljenost u vremenu i glad, što predstavlja realistički odraz vremena u kome je živeo, vremena feudalnih ratova, buna i nemira, koji su značili početak propasti dinastije Tan.

Plać zbog poraza
na jezeru Čentao

P O ŠLI SU junaci
u zimu snežnu
na podvig
uzaludni.

Krv njihova postade
voda jezerska,
i jezero Čentao se odenu
u crveno.

Na nebu dalekom luta
izmaglica plava.
Odavno već je mir
na bojnom polju,
tu gde je nekad
četrdeset hiljada
kineskih vojnika
poginulo.

I osvajači
već su otisli,
belim snegom opravši
strele kravate,
posreću od pijanki
i bluda,
i varvarске pesme
pevajući.

A ogroženi žitelji prestonice
na Sever gledaju
i plaču:
Oni su spremni
dan i noć da se mole
za pohod osvetnički —
pohod državnii.

(756. g.)

Dode gost...

D ODE GOST
sa obala dalekog mora,
Bisere mi donese —
morskih nimfa suze.

Otkrih na njima
znakove nejasne,

Uzalud pokušavah
da ih odgonetnem.

Bisere stavih
u kutiju bambusovu
da ih sačuvam
za poreznicu.

Biseri se
u kapi krvi pretvorile,
i sa mnogo opet ostaloše
nemir i siromaštvo.

(769. g.)

Selo Cjancun

P RI ZALASKU Sunce
svojim zlatnim sjajem
plavi ravnicu
potocima zraka.

Svome se domu
vraćam kao stranac:

susreće me žagor vrabaca
i pogledi čudni
mojih zemljaka.

Kao da me veo
neke tajne skriva:
čude se što me
posle bura i nemira
i krvavih ratova
opet vide živa.

Susedi se kupe u krug,
iza zida,
neprestano šapću
i sude.

Mrak je sve gušći
i ja sveću palim
da bi cele noći
gleđao te ljude.

(767. g.)

Tuga

Z ASTO TAKO brzo
opada lišće?
Hteo bih da proleće
duže potraje.

Žal za radošću
i tugom proletnjom
sa mladošću mojom
lagano nestaje.

Da se boli zaborave —
potrebno je pijan biti,
da se kažu osećanja —
stihovi su potrebni.

Mene bi shvatilo Tao Cjan*)
ko druga,
al' u istom vremenu
nismo rođeni.

(761. g.)

Beli konj

S A SEVERA
dojurio,
Strelom sedlo
probodeno.

Tuga za palim
u boju, —
Šta se zna
o ubijenom?

Možda, sa njim je,
u boju,
vojskovođa poginuo...

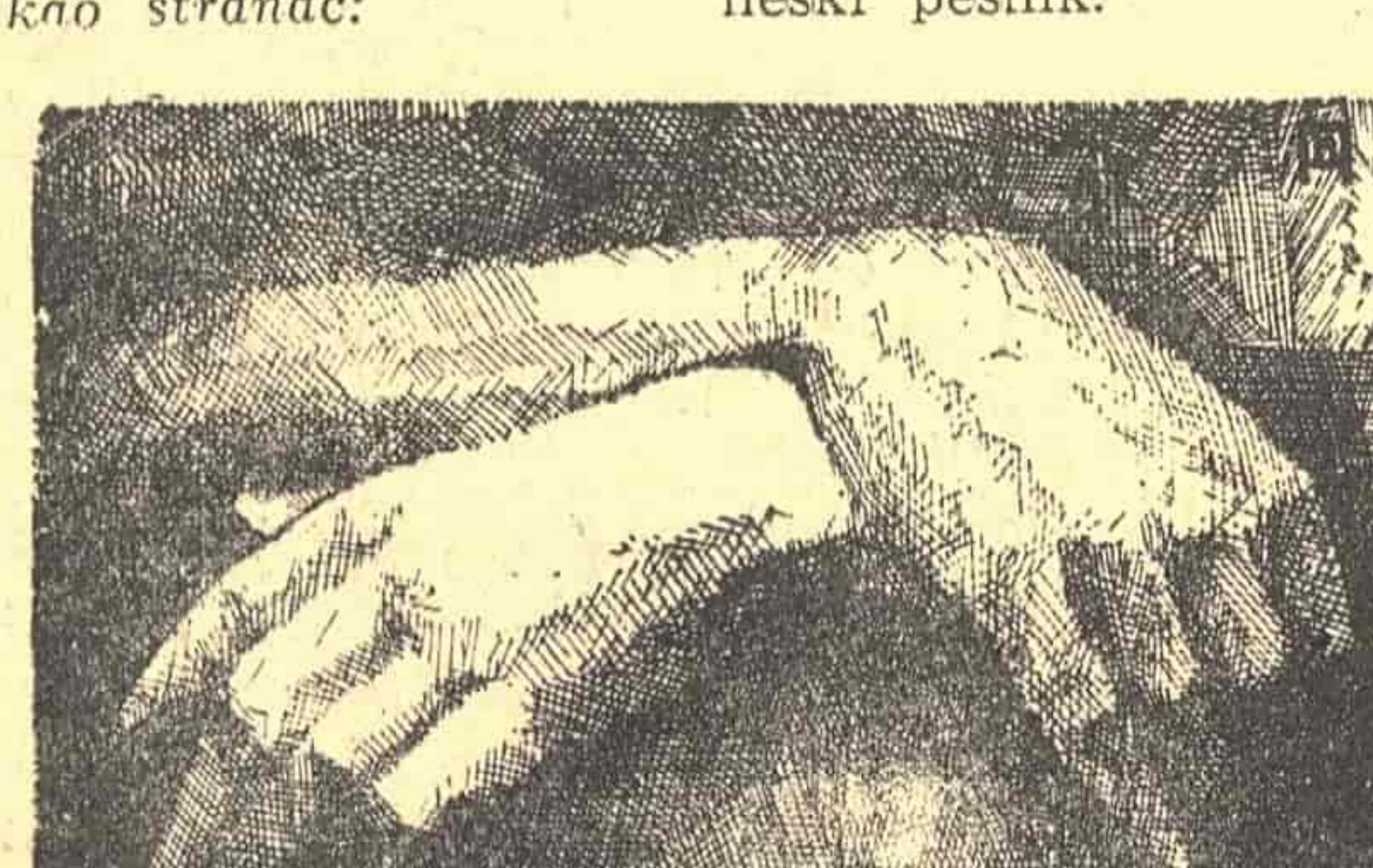
Smrt sad luta
putevima —

Još -će mnogo
biti suza
u očima.

(770. g.)

Preveo: Branko Vuković

*) Tao Cjan ili Tao Jan — Min
(365. — 372 g. n. e.), veliki kineski pesnik.



PIŠU: GORDANA MAJSTOROVIC, NIKOLA TRAJKOVIĆ, JULKA ĐORĐEVIĆ HLAPEC, OLIVERA PANIĆ I ALEKSANDAR POFOVIĆ

FORUM

U odbranu dijalektalne književnosti

U ČLANKU „Regionalizam i dijalektalna književnost“, objavljenom u dvobroju časopisa „Forum“ za maj i juni mesec, Marin Franičević ukaže na čestu pojavu mešanja pojma dijalektalne poezije sa regionalnom i nesporazume koji iz ovoga proističu. Franičević se u prvom redu zalaže za određivanje preciznije terminologije koja bi isključila brkanje ova dva pojma. Naime, često se događa da se celokupna dijalektalna poezija svrsta u regionalnu i da tako dobije obeležje lokalnog, folklornog značaja koji ona u mnogim ostvarenjima, naročito hrvatskih književnika, daleko prevazilazi. Na taj način dijalekat, koji ne mora da bude usko vezan za određenu regiju, nosi etiketu regionalizma i obrnuto, regionalna književnost koja nije pisana u dijalektu, tretira se kao dijalektalna. Mešanje poema regionalnog sa pojmom dijalektalnog dovelo bi, po Franičeviću, u pitanje veoma visoku vrednost nekih pesničkih ostvarenja na dijalektima. Balade Petrice Kerempuh-a Miroslava Krleže pisane na kajkavskom narečju, zahvaljujući celu hrvatsku prošlost i daleko prelaze okvire hrvatske književnosti, čak i jugoslovenske. Po jednom strogo formalističkom sudu one bi morale da imaju samo lokalni značaj. U tom slučaju nijima bi se i kao vrhunskom pesničkom ostvarenju oduzelo pravo na veći značaj od folklornog. Isto bi se dogodilo i u piscima koji su se samo tematski vezali u svojim delima za određeni kraj. Po ovakvom kriterijumu i An-

drić, Segedin, Marinković i Caleb uvrstili bi se u regionalne pisce. Analogno tome Amerikanci Koldvel, Fokner ili Belou morali bi se smatrati regionalnim piscima. Franičević se izjašnjava protiv ovako uskih formalističkih kriterijuma: „... regionalni nisu oni pisci koji se vezuju za određeni kraj, nego oni koji iz bilo kojih razloga ne mogu da ga u metnički osmisli i učine interesantnim za druge; oni koji svoju regionalnu problematiku ne uspevaju povezati s općenacionalnom pa ni s općeljudskom.“ (podvukla G. M.)

Čak ni grupa pisaca Hrvatske moderne, koja se dvadesetih godina nazivala regionalističkom po sopstvenom opredeljenju (L.J. Wiesner, N. Polić, F. Galović, V. Gobarić) nije jasno precizirala pojma regionalizma. Književnost na regionalnim jezicima nije sama po sebi regionalna, kao što ni poezija na dijalektima ne može da ima isključivo regionalni značaj. Kako objasniti svetski značaj provansalske poezije koja je pisana na dijalektu? „Regionalan je, dakle, samo jezik, ali književnost nije regionalna, iako je unutar nje bilo regionalnih pisaca“.

Dijalektalna poezija vraćala se, po Franičeviću, ugovornom jeziku, njegovim osvezanjima, a cvetala je uvek u vreme socijalnih pokreta. Hrvatski pesnici su pevali na dijalektu ne zbog nemoći da izdiđu iz regionalne uskogrudoštosti, nego, naprotiv, u težnji da sadržajno i izražajno osvetle svoju poeziju i da je približe čoveku kome su se obratali: „Po tome je naša dijalektalna poezija više avangardna nego regionalna“, zaključuje u ovom interesantnom prilogu časopisa „Forum“ Marin Franičević. (G. M.)

svakom pojedinom delu kako ono danas izgleda i kako ga danas treba razumeti.

Uz ovaj članak pisac citira i jedno Zolino pismo, u kome Zola govori o Hipolitu Tenu. Zanimljivo je šta Zola kaže: „Vi mi pominjete Tena! A ja sam se nadao da će on moći na nas razume i da nas podrži. Ali, o tome nema ni govor: kad piše Ten o savremenim romansijerima, on se spušta na konačnu pred Maloim i ne pozdravlja čak ni Flobera, barevno. Ten je vrlo veliki duh, ali napršao iz straha od Komune, i sada kad hoće da analizira savremeni svet, on unapred počinje da se trese od straha“. (N. T.)

LITERARNI NOVINY

Diskusije o prozi

„UZ ZAKLJUČAK DISKUSIJE O PROZI“ je naslov teksta dr Milana Jungmana, glavnog urednika ovoga pravog lista, objavljenog u 29. ovođodišnjem broju. Svoja objašnjavača Jungman započinje konstatacijom da ne tajde je posle nevladinih istraskih i automatskih. Povodom ovih pitanja ovaj časopis je organizovao „okrugli sto“ kome su prisustvovali poznati filmski radnici. Konstatovan je nedostatak kulturne reklame, izvesna nezainteresovanost da se film objasni publici pre nego što ga ona vidi. Javlja se i još jedan problem — svaki film ima određeni rok prikazivanja i dogada se da dobri filmovi, baš zbog tog ograničenja, silaze s repertoara iako interesovanje publike i dalje postoji. Razlog leži u i-suvise malom broju kopija koje su nedovoljne da podmire potrebe velike mreže bioskopa širom SSSR-a. Zbog toga je skoro stalna praksa da se jedan film skida sa repertoara u jednom gradu da bi stigao da se prikaže u drugom. Tako su mnogi gledaoci ilijeni mogućnosti da vide dobar film pa željni zabave često gledaju sve ono što im se servira i što nema većih vrednosti.

Što se tiče samih tekstova, morali bi se ponovo pregledati i uporediti sa originalnim Zolinim izdanjima, jer se ponavljajućim izdanjima nakupilo mnogo grešaka, koje često menjaju smisao čitavih parusa. A koliko je do sada bilo objavljeno primeraka Zolinih romanu, najviše govori podatak, da je samo u jednom masovnom izdanju njegovih „Rugon-Makara“ zaledno sa novelama, najzad njegove članke i veliku studiju o njemu. Razume se da bi tu trebalo dati i izbor njegovih pisama, koja su karakteristična za njegovu ličnost i njegove poglede na svet i savremenike.

Što se tiče samih tekstova, moralib bi se ponovo pregledati i uporediti sa originalnim Zolinim izdanjima, jer se ponavljajućim izdanjima nakupilo mnogo grešaka, koje često menjaju smisao čitavih parusa. A koliko je do sada bilo objavljeno primeraka Zolinih romanu, najviše govori podatak, da je samo u jednom masovnom izdanju njegovih „Rugon-Makara“ zaledno sa novelama, najzad njegove članke i veliku studiju o njemu. Razume se da bi tu trebalo dati i izbor njegovih pisama, koja su karakteristična za njegovu ličnost i njegove poglede na svet i savremenike.

Ovo novo izdanje ne bi trebalo biti „univerzitetsko“, već za šire mase, praćeno studijama, u kojima bi se govorilo o „Zoli danas“, odnosno o

književnost. Pedesetih godina gotovo svaka knjiga bila je pozdravljena kao vredno praznovanje i čitacući bili uvereni da su u pitanju dela trajne književne vrednosti. Proza se držala realističkih metoda i sve je bilo jasno i objašnjivo. Sedesetih godina situacija se izmenila. Traženje novog smisla života i nove perspektive iz kojih će se posmatrati svet rušili su stara uverenja. Gomilali su se nesporazumi. Nije više bilo pregleđnosti. Nestala je stabilnost kriterijuma. Jedna pored druge javljaju se knjige različitih literarnih koncepcija. Sa tim stanjem ne mogu da se pomire ljudi koji su smatrali stanje 50-tih godina normalnim literarnim stanjem. Sada smo, po Jungmanovom mišljenju, svedoci procesa koji treba da raščisti atmosferu i da stvari zdravije uslove za evoluciju proze. Istovremeno, danas nema nekih centara koji bi formirali trajne vrednosti. Uloga kritike se izmenila i književnost je bez nekog većeg uticaja na duhove. Uspeh doživljavanju dela izvan praznovnosti i književnosti, i ovačem, ali jedva ikad o sebi samoj. Pa ipak, onaj ko jedno u štampi, to jest u novinama, traži obaveštenja o štampi, ima odnadvajno na raspolaganju nekoliko publikacija, koje pomažu uvid u selekciju. Zbirka „Nemačka štampa posle 1945.“ (Deutsche Presse seit 1945) iz pera petnaest autora najpre ostavlja utisak sasvim šarenog kaledoskopa, koji se zatim ipak sastavlja u sliku celine. Stručnjaci od zanata opisuju tu jedno poglavje savremene istorije, počev od politike koju su saveznici sproveli u vezi sa štampom, pa do procesa koncentracije, koji rapidno zahvata današnje novinarstvo. Ova zbirka daje odgovore na neka pitanja o tome ko „pravi“ danas štampu u Nemačkoj i da li na javno mnenje utiču država ili vlasta, ili možda još više savezni interesa, privatne grupe moćnika.

Pa ipak, ističe na kraju Jungman, ta diskusija je dovela jedan, iako mali, uspeh; potvrdila je ono što je već nekoliko godina činjenica, a to je da kritika ne izvršava dužnost koja joj pripada. Razumljivo je da se mlada generacija kritičara bezobzirno opredeljuje za reviziju vrednosti, da je stroga u analizama savremene proze i da je sklona obaranju starih idola. Ali, potrebljeno je da se kritika čuva ekstrema, raznih jednostranosti i predrasuda isto tako opasnih kao što su i one protiv kojih se boriti. (J. D. H.)

KINOISKUSTVO

Kako doći do dobrog filma

U JULSKOM BROJU ovog sovjetskog časopisa objavljen je napis „Kako uzeti od filma ono što je najbolje“ u kome se govori o distribuciji, filmovima i publici.

Redakcija ovog časopisa sva kodneveno dobija veliki broj pisama u kojima se ljubitelji filmskih negativno izražavaju o propagandi namenjenoj filmu i ogorčeno konstatuju da je sistem distribucije neprijateljski naklonjen publici. Često se događa da kvalitetni, u svetu i Sovjetskom Savezu pričinjeni, filmovi veoma brzo izčezavaju sa filmskih ekrana da bi ustupili mesto uvoznim besmislenim i lošim filmovima. Mnogi čitaoci iz udaljenih krajeva SSSR-a se žale da je teško doći do kopije novih filmova i da se često ne zna da li će jedan film biti prikazan ili ne.

Postavlja se pitanje kakva su prava i mogućnosti filmskih radnika zaposlenih u distribuciji. Da li oni mogu da preuzeznu inicijativu i da li poseduju organizatorske sposobnosti ili delaju stihijski i automatski. Povodom ovih pitanja ovaj časopis je organizovao „okrugli sto“ kome su prisustvovali poznati filmski radnici. Konstatovan je nedostatak kulturne reklame, izvesna nezainteresovanost da se film objasni publici pre nego što ga ona vidi. Javlja se i još jedan problem — svaki film ima određeni rok prikazivanja i dogada se da dobri filmovi, baš zbog tog ograničenja, silaze s repertoara iako interesovanje publike i dalje postoji. Razlog leži u i-suvise malom broju kopija koje su nedovoljne da podmire velike mreže bioskopa širom SSSR-a. Zbog toga je skoro stalna praksa da se jedan film skida sa repertoara u jednom gradu da bi stigao da se prikaže u drugom. Tako su mnogi gledaoci ilijeni mogućnosti da vide dobar film pa željni zabave često gledaju sve ono što im se servira i što nema većih vrednosti.

Kako učiniti da dobar film dode do više gledalaca i u dostačnoj reprezentaciji? Savsim je jasno da dosadašnji sistem distribucije ne pruža mogućnosti da se od filmova uzme ono što je najbolje. U diskusiji je predloženo da bi bilo poželjno klasificirati bioskope po filmskim žanrovima. Neophodno je učiniti pro pagandu što kvalitetnjom i efikasnjom. Povećati broj pojava filmova i planirati distribuciju. Naročito je važno da produkcija i distribucija budu u dogovoru i uzajamnoj vezi. (O. P.)

IZLOG ČASOPISA</h2

Mera

PEDALJ NEBA korak njive
san na dlanu
kapija mora
pregrišt divlje raži
tanka nit belomagle
dah meseca
u grlu veter
žedan bunar
gladno stado —
to je Makedonija.

Za otadžbinu i proleće

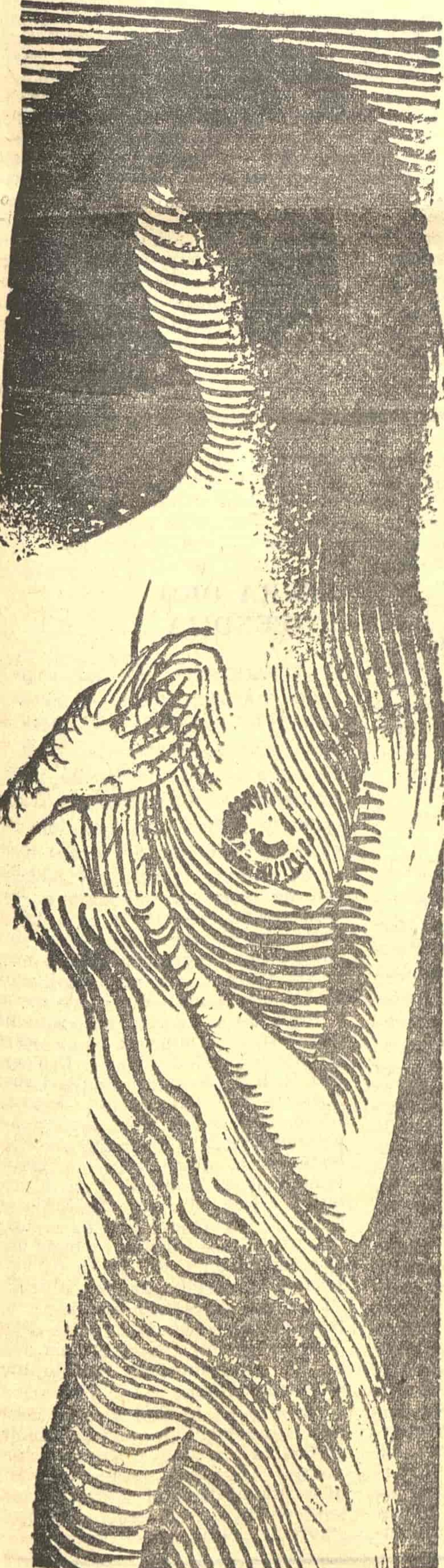
O TADŽBINU zašto da voliš? Banalno.
I čista računica.
Za ljubav agituje, pogledaj, mesec svetilucav.
I sve što je tvoje je. I moje. I pesak i golet
i cveće.
Otadžbina nam nije svakako ovo višnjino
proleće.
Da može mrtav vojnik otadžbinu ipak da ima?
I kad su sunčani danii da li je pod zemljom
zima?

Klement

JEDNO OKO drugom
ocni kapak krade.
Međusobom zubi se ujedaju.
Uši se ne vide
da se zgrabe za uši.
Mozak žedno sam sebe piće.
Glava sam neglava.
Stoglavnik bez glave.

EMILIA IZADE lagano na terasu i pogleda žmirkajući u zelene krošnje. Na sebi je imala spavačicu belu i čistu, sa dugim rukavima i povećim dekolteom. Drveće, olistalo i krupno zaklanjalo je prozore skoro do samog drugog sprata. Prozori i terase stanova na prvom spratu samo su provirivali ponegde između krošnji drveća. Gledala je zeleno lišće, radosna što može baš tako u spavačici da izade na terasu i da posmatra. Tu je nije mogao videti niko, iako je terasa bila prema ulici. Ko zna da Emilija nije baš i želela da je svi vide, da je gledaju.

Pipala se za grudi. — Nabrekle su — rekla je. Udisala je vazduh osećajući kako joj struji čitavim telom. Iza nje, u sobi, Anrijeta je nametala krevet.



Gromovi u ljubavi
bremen sam od munja.

Ljudima kuga jezik žvače
ja zanemlijem.

Zato na mom liku zografskom
oganj gnezdo dubi.

Presahlo jezero
kaplje mi samo iz očiju.

Pa dobro
iskopaču oči
da bi progledalo slepilo.
Čuješ
oči.

Sudbina susedova

Čele kula 1809.

HILJADE USANA narova zgnječenih
hiljadu očiju truli otečenih
hiljadu glava trupova posečenih.

Paša drvodelja diže kulu
na vrh kule modar čakal
crno grakće

GLAVA DO GLAVE KRVAVE TULE
PALITE SVEĆE HRIŠĆANSKE BULE
GRAK-GA!

Vuku komade mesa u dronjcima
krkljaju pesme iz grla ohlađenih
u pesku krvavom zjapala su zinuta.

Diže kulu bela ruka
na vrh kule modar čakal
modro zavija

GLAVA DO GLAVE ZID SE DIŽE
U ČELJUSTIM TAMNIM SOPSTVENIH
VAU!

CREVA

Bezglava tela sablasti dave
zaklane želje sa stoprsta steže
brade sa senom žvacu krave
brdače Čegar iz kože beži

kula u magli strašan je kikot
u hiljade glava kutnjaci škripe
a go derviš preko njih skače
i orao klikté

MORAVA TEĆE TRUPOVE POJI
TRUPOVE VUĆE KOSTREŠI GOJI
UHU!

Tambura kornjača žice od creva
u rukama vezira creva ječe
bezglave kosti pisak i vreva
u kolu su. Bilo je. I nije buna.

Zubati pacov kusonogi svetac
u tami kroz inje lupeški se šunja
jedno je kolo celi Balkan.

Zapeva petao
OVU ZORU SIVU I BOSU

SLEPO ĆE GAZITI KRVAVA ROSA
KUKURIKU!

Slepeci

opet gospodaru debelog brava kolju
iz zlata u zlato mu toče vino

za nazdravlje.

Od pesme i grla bole.

A daleko su bitke.

Vasilij nokte ostri

da kopa grobove plitke.

A ove nazdravije
iz pehar u pehar
(nazdravlje nazdravlje nazdravlje)

putuju eha.

Pa
nazdravlje

Na bojištu hiljade očiju zgaženih

nazdravije

slepči se vraćaju poraženi

nazdravlje uistinu nazdravlje

pred slepcima je zid od tame

nazdravije

jedni s drugima držeći se za ruke

grozd su za jedan grob

bezobnik je s vidom

i vrlo je dobar

jer slepac je rob.

Bogomolci žalite za sotonom
kosmatom i kopitastom. Iguman nek je voš.

Zemljo ništavna s izgubljenim imenom

nazdravije

ti si zemljo trnasti bokor

sva ti iskopano oko

u koje krvave kiše padaju.

Glagoli mi dadoše inogda i dnes

u ovoj Makedoniji

potomstvo slepo od slepca se rađa.

Preveo Branko Karakaš

Izbor pesama je iz najnovije zbirke poezija
Slavka Janevskog „EVANGELIE PO ITAR
PEJO“ (Evangelje po lukavom Peji) koju je
izdalo izdavačko preduzeće „Kočo Racin“ iz
Skoplja.

akrobatskinju koja se sprema da izvede svoju
najuspeliju tačku.

U sobi, Emilija je šaputala: — Anrijeta,
treba da nahranis maloga.

Kada se neravnomerno klatila gore-dole.

— Mali pliče, ugusiće se — vikala je Emili

ja svojim nemocnim glasom.

— Opet ona sa svojim glupostima — reče

Anrijeta navlačeci haljinu.

Dari je već bio u sobi.

— Kako ste? — pitao je.

Emilija ga pogleda stidiljivo, navlačeci spa

vačicu preko usahlih grudi.

— Eto, mali pliče!

Dari uze zavežljaj iz kreveta i reče:

— Baš je sladak mali!

— Sladak je — reče Emilija. — Moj otac

kaže da treba da se stidim.

— Nije to ništa — rekao je Dari i seo za sto.

Gledala ga je nekoliko trenutaka a zatim

odmahnuла glavom nezainteresovan, kao da je u njemu videla sve svoje davne, minule ne

povratne godine, kojih više nije bilo nigde do u njoj, u njenim usahlim grudima, sedanj kosi i samocijkoju je tako brižljivo negovala celog života.

Crveng licu i vlažne kose, Anrijeta je po

stavljalostu. Uskoro su ona i Dari sedeli za

stolom. Samo je Emilija lagano u krevetu sr

skalu svoju supu i s vremena na vreme sipala

kašiku supe na zavežljaj pored sebe.

— Ona još uvek misli da je to dete — pro

šaputala Anrijeta.

— Da — reče Dari završavajući mirno svoj

komad mesa.

Sa druge strane zida čula se lupa pesnica

o zid.

— Moram da idem — rekao je Dari — Ce

kaju me da učimo.

— Ah, Dari, — reče Anrijeta i pogleda ga

sažaljivo. — Žao mi je što te toliko mučiš.

Dari je već bio na vratima.

— Zdravo, Anrijeta, doći će sutra.

Emilija spusti tanjur na pod. — Ode —

reče. — Kao da me više ne voli.

Voli te. Siroti Dari, strašno uči — reče

Anrijeta, uze zavežljaj natopljen supom i od

nese ga u kupatilo.

— Nemoj da ga ispustiš — dobaci joj Emili

ja.

— Ah, bože — pomisli Anrijeta i poče da

pravi novi zavežljaj od čistog peškira, oslu

kujući zvuke iz susednog stana.

PRIČA "KNJIŽEVNIH NOVINA"

Vera
KOLAKOVIĆ

STANI 3

— Gde će sad da ga stavim? — pitala je Anrijeta.

Emilija se naglo okreće, pogleda u Anrijetu, kao da je prvi put vidi, i držeći se za grudi, reče:

— Na krevet, Anrijeta, znaš i sama gde. Pazi samo da ga ne ispuštiš, molim te! Ah, moram već u krevet, vreme je.

Sunce je stidljivo provirivalo između lišća i blago joj obasjavalo lice.

— Misliš sam i sama da te pozovem. Vreme je da ga da nahranis — reče Anrijeta.

Emilija uđe u sobu oslanjajući se o usputne predmetne i leže. Anrijeta je nameštala drugi krevet. Bila je niska, debelih nogu i kratkog vrat.

— Moram spremiti ručak — gorovila je za sebe. — Jesi li gladna, Emilija? — reče.

— Jesam, Anrijeta, ali kasnije. Da li je on dolazio?

— Da, jutros, ali nije htio da te budi.

— A zašto me nisi probudila? Jesam li ti izričito rekla da to više ne činiš? I da me odmah probudiš kad dođe!

— Nije htio on. Ulazio je, gledao te dugo i izasao. Mora da je lepo imati nekog ko te takso voli — reče Anrijeta sa jedva primetnim smeskom i sede pored Emilije na krevet.

Emilija pomeri glavu ustranu i pogleda Anrijetu. Smešila se jednim krajicom usana, bleda, dok joj je seda kosa padala u pramenovima po vratu, a na pojedinim mestima bila tako prilepljena, da je izgledalo da je urasla u samu kožu vrata.

— I kad će opet doći? — pitala je.

— Svakako u podne.

— Ah — uzdahnju Emilija.

— Divno — reče Anrijeta, ustađe i poče da češljia. Uzela je haljinu iz ormana i presvukla se. U njoj su joj do izražaja dolazile zadnjice i noge iznad listova.

— Sad bi mogla da jedeš — rekla je.

— Bolje da sačekam njega. A možda on neće ni doći?

— Ne verujem. Ti znaš da te on voli i da svaki dan dolazi.

— Znam — reče Emilija vrteći rukom pramen kose. A šta je rekao moj otac na sve ovo? — upita najednom.

— Ljutio se. Kaže da nije lepo što si već u godinama.

— Ah, Anrijeta, znala sam da će to reći. I sama sam ti kazala ranije. Ali baš me briga. Ja postojim za sebe. I za njega.

Gledala je u Anrijetu dugo kao da je htela da na njoj proveri sve što je pričala. Onda se skupila ispod pokrivača navlačeći ga do samog vrata i smejava se.

— Kako me svuda ljubio, Anrijeta. Kako me stiskao. Moje ruke, udove, cel

